

GRAFIKAI

SZEMLE

1937 JÚLIUS I. HUSZONHETEDIK ÉVFOLYAM. ÖTÖDIK SZÁM

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT

KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST VIII, KÖLCSEY UCCA 2

GRAPHISCHE REVUE * GRAFIKAI SZEMLE

Zeitschrift für das Buchgewerbe; Herausgeber: der Buchdruckerverein Ungarns (Budapest VIII, Kölcsey u. 2). Verleger: Alfred Halász;
verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus Novák. Erscheint achtmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500. Abonnement jährlich 7 Pengő

Grafikai Szemle

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT
SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ

KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE. SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: KÖLCSEY UCCA 2
1937 JÚLIUS 1. XXVII. ÉVFOLYAM. 5. SZÁM. MEGJELENIK HATHETENKINT

Páratlanul nagyszabású nyomdászati kiállítás

színhelye lesz augusztus 15-től szeptember 15-ig a városligeti Műcsarnoknak nem kevesebb mint tizenhat terme. A Magyar Nyomdászok Társasága — élén Kertész Árpád elnökkel — olyan tanulságos, a mult szelíd szépségeit és a jelen idők csodálatos technikai haladottságát egyaránt érzékeltető tárlatot igyekszik ezzel odavarázsolni a Városliget reneszansz csarnokába, amely egy hónapon át bőséges tanulmányi anyagot nyújthat mind a művelt nagyközönségnek, mind pedig a gyakorlati nyomdászembernek.

A kiállítás szakkulturális jelentősége — mint az eddig nyilvánosságra jutott programpontokból megállapítható — elsőrendű, még az 1882-i és 1896-i nagy könyvkiállításokét is fölülmuló, s így méltó dolog, ha az intelligens nyomdászvilág zöme — bármi elhelyezkedésben szolgálja is a szakmáját — örömteljes várakozással tekint az augusztus-szeptemberi napok elé.

Mert lesz ott minden, ami a nyomdászság szakbeli érdeklődését felköltheti: Bőséges bemutatója az ősi írásművészet emlékeinek, majd a betű fejlődése, alakulása, koronként való változásai Gutenbergig, s innen-től fogva a korunkig. Bemutatásra kerül a könyv külső formájának a története, kezdve az ősbabiloni téglakönyvektől a papiruszra írt emlékeken és a középkori kódexeken át a jelenkor könyvtípusáig. Szerephez jut bennök természetesen a minden korok illusztráló művészete is: a fametszet a maga gyönyörűséges multjával, a 18-ik század rézmetszése, a 19-ik elejének csodás finomságú acélmetszése, a litográfia, meg a fotomechanikai sokszorosító technikák sokasága is. A sajtótörténet, a modern akcidencia, értékpapírosok előál-

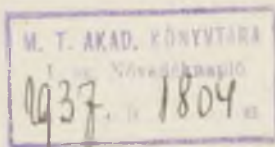
lítása, plakátművészet: mind-mind helyet talál majd a Műcsarnok termeiben.

A kiállítás elibénk vetíti majd a grafikai sokszorosításnak meg az iparban használatos anyagok, eszközök gyártásának egész birodalmát, így a betűöntés technikáját, a papiros- és festékgyártását stb. stb.

Különleges zamatja lesz a 8-ik terembe szánt ama kiállításnak, amely bemutatja, hogy miféle hivatalos és egyéb nyomtatványok kísérik az átlagos embert születésétől a koporsóba zártáig.

A sok történeti, művészeti és technikai látnivalón kívül lesz olyan terme is a Műcsarnoknak, amelyben a nyomdaipar gazdasági jelentőségű dokumentumai, grafikonjai stb. kerülnek kiállításra, így például egyebek közt a kollektív szerződés hatására és a szakszervezet szociális gondoskodására vonatkozó táblák is. Ugyanitt lesznek láthatók a fővárosi nyomdásztanonciskola meg az anyaegyesületi szakbeli továbbképzés fejlődését mutató gyűjtemények meg grafikonok is.

De lehetetlen még csak megközelítő képet is adni arról, hogy mi minden lesz együtt a Műcsarnok tizenhat termében. Csupa olyan tárgy, műlap és emlék, aminek látása örömteljes hangulatba ringatja a nyomdász-embert, s elmélkedésre készíti őt, aminek végső konklúziója pedig csak ez lehet: Mégis csak magasatos valami a nyomdászat, s nagy és nemes dolog a mesterségek e legelőkelőbbjének a szolgálatában tevékenykedni becsülettel, tiszta lélekkel, folytonosan a szebbre és jobbra törekedve, s mindenkor, mindenben a hagyományos, immár félezer-esztendőös nyomdász-erkölcs parancsszavára is hallgatva.

A nyomtatómunka kalkulációja

Kalkulációsismertetéseink rendszeres folytatásai is jelzik, hogy a kalkulációnál az egyes tételek sorrendje híven követi a nyomdai termékek technikai előállításának szükségszerű munkamenetét. A megfelelő sorrendet betartva, a szedés és a nyomtatóforma egyengetésének kalkulációja után mostan rátérhetünk a következő munkaszakaszra, a továbbnyomtatás kalkulációjára.

Már az egyengetés kalkulációjánál szóba hoztuk a géposztályozás kalkulációs rendszerét, melyről tudjuk azt is, hogy alapbeosztása mind az egyengetést, mind pedig a nyomtatást illetően egyező. Az eltérés csupán annyi, hogy az egyengetés kalkulációs teljesítményegysége az illető géposztályban az egyengetés órára, viszont a továbbnyomtatás kalkulációs egysége az 1000 nyomtatás ára.

Ismételten utalunk arra, hogy a különféle teljesítményegységek ármegállapítása a házi önköltségszámítás, illetőleg a közös nyomtatványárszabás föladata. Ezek keretében az 1000 nyomtatás árát úgy szokták kiszámítani, hogy előzetesen minden géposztályban megállapítják, mibe kerül egy nyomtatási óra, azután figyelembe veszik, mennyi idő szükséges 1000 nyomtatáshoz. E két tényezőnek ismeretében a legkülönfélébb továbbnyomtatási esetekben az 1000 nyomtatás árát megkaphatjuk.

Már most ismerve az ily módon kiszámított és géposztályonkénti csoportosításban táblázatosan összeállított továbbnyomtatási teljesítményegység-árakat, vagyis az ezer nyomtatás árait, az éppen felvetődő kalkulációs esetnek megfelelő árat kiválasztjuk és annyiszor szorozzuk, ahány ezer nyomtatásról van szó és ez az összeg fejezi ki a továbbnyomtatás árát.

Valójában még a továbbnyomtatás kalkulációja sem megy egészen egyszerűen. Ez azért van, mert – mint tudjuk – a megrendelők a legkülönfélébb, egyéni jellegű nyomtatványoknak az elkészítését kívánják, melyeknek csaknem mindegyike a technikai kivitelezésnél más és más munkamegoldást föltételez. Ez a nyomdászatra rendkívül jellemző tény a továbbnyomtatás kalkulációjánál is bizonyos meghatározott megkülönböztetéseket tesz szükségessé. Így tehát a továbbnyomtatás teljesítményegységeinek ártételei a munkák minősége és neme szerint változóan alakulnak.

A munkák kalkulációs különbözőségeit a legszakosítottabb, legalaposabban a közös nyomtatványárszabásban dolgozták ki az illetékes szakemberek. Ezekre a megállapításokra a továbbnyomtatás kalkulációjánál is a legajánlatosabb hivatkozni.

A legutóbbi nyomtatványárszabás a nyomtatást először is két fő-fő csoportra osztja fel: fekete és színes nyomtatásra. A fekete nyomtatás ára a legkisebb árnak, alapárnak van véve. A színes nyomtatás már drágább, mert ez kényesebb munka, ennél az ezer nyomtatás ideje ugyanazon formávalistöbb, mint a fekete nyomtatásé, valamivel több színes festék használódik el és a színes festék ára is drágább.

A fekete és színes nyomtatási főcsoportok mindegyike négy-négy alcsoportra oszlik: 1. egyszerű és tömegmunkák (egyszerű kivitelű könyvek, lapok, ügykezelési és olcsóbb reklámos nyomtatványok); 2. akciendenciák és általában a gondosabban és szépen kivitelezett munkák illusztráció nélkül; 3. ugyanaz illusztrációval; 4. kimondottan értékes minőségi munkák. E négy csoport ártételei fokozatosan emelkednek. Ugyanis minél finomabb kivitelezésű valamely munka, minél nehezebb valamely forma, annál lassúbb gépjáratral kell nyomtatni, tehát az 1000 nyomtatás ideje több. A tömör, nehéz formák s illusztrációk nyomtatása több és drágább festéket is kíván.

A három- és négyszínű nyomtatást külön ártételekkel kalkulálják. A színes nyomtatás különleges áralakító tényezői: lassú gépjárat, drágább és több festék a három- és négyszínű illusztrációs munkáknál még fokozottabb mértékben szerepelnek és indokolják a drágább nyomtatási árakat. Ezek az árak ennél a munkafajtánál színenként is magasabbak, mint a rendes színes nyomtatásra vonatkozó árak.

Másolható nyomtatásért általában annyit számítanak föl, mint a színes minőségmunkákért. A másolható festék a hengergarnitúrát előbb használja el mint rendesen, továbbá a másolható nyomáshoz egyszer használt hengerek más színes nyomtatásra alkalmatlanná válnak. Ezeket a körülményeket az árszámításnál figyelembe kell tehát venni.

Legdrágább nyomtatási árat számítanak föl a bronzolásért nyomtatással együtt. Itt három részre osztott munkamenetről van szó: alap nyomtatásáról, bronzolásról és leporlásról. Az egészen lassú gépjárat és a bronzoló nők munkája indokolja a drágább kalkulációt. Ha a bronznyomtatás egy munkamenetben bronzfestékkel közvetlenül történik, az ár már olcsóbb lesz valamivel.

A továbbnyomtatás eddig felsorolt példái igazolják, hogy a nyomdászatnak ez a leg-

inkább mechanikus munkarésze is körültekintő és mérlegelő kalkulációt kíván. Az elmondottak lényege az, hogy egyrészt az ezenkénti továbbnyomtatásnak az ára géposztályonként a gép nagysága szerint van megállapítva, másrészt pedig, hogy az egyes géposztályokon belül a munkáknak minősége szerint is változnak a nyomtatási árak.

A felsorolt kalkulációs osztályozáson kívül a továbbnyomtatásnál előforduló külön pótlékokra is rá kell mutatni. Külön pótlék számítandó föl érdes fölületű papíros nyomtatásáért, mert az erősen szívóképes papíroshoz sokkal több festéket használnak el, mint rendesen. Hogy a festékszükséglet a különböző munkáknál mennyire változó és hogy mennyire indokolt ennek figyelembe vétele, álljon itt ez az egyik híres külföldi festékgyár számításán alapuló egynéhány példa: 1000 nyomtatáshoz négyzetcentiméterenként kell: 1. egyszerű munkánál síma papíroson 0'05 g fekete, illetve 0'10 g színes festék; 2. jobb munkáknál és közepes illusztrációknál jó papíroson, illusztrációs és műnyomópapíroson 0'10 g fekete, illetve 0'15 g színes festék; 3. nehéz illusztrációs, dekoratív munkáknál kromó- és matt műnyomópapíroson, kromókartonon 0'15 g fekete, illetve 0'20 g színes festék; 4. érdes és erősen szívóképes papíroson való nyomtatáshoz 0'20 g fekete, illetve 0'30 g színes festék. Eszerint kell például a 13-as alakú ív 1000 nyomtatásához 16 oldalt egyenként 13'5 × 21 cm nyomtatófölülettel véve az első esetben 0'230 kg fekete, illetve 0'455 kg színes festék, a negyedik esetben pedig 0'900 kg fekete, illetve 1'350 kg színes festék.

Külön pótlék számítandó föl gumizott papíros, négyzetméterenként 40 gramm súlynál könnyebb papíros (ez megfelel például a 13-as alakú 24 kilogrammos papírosnak) és 300 gramm súlynál nehezebb kartón (például 50 × 66 alakú 100 kg-os) nyomtatásáért. Viszont a rendes árakat fokozatosan mérsékelik, ha 20.000-en fölüli nyomtatásról van szó.

A továbbnyomtatási árakon kívül géposztályonként változóan fel kell számítani az esetleg szükséges gépmosást, a szünetelő gépjárat és a fölhasználásra kerülő mosószer költsége miatt. Ha a munka természete megkívánja a belövést, akkor a be- és kilövéssel foglalkoztatottak külön költségei alapján ezt a munkatételt is felszámítják.

Fentiekben összefoglaltuk a továbbnyomtatás kalkulációjának lényegét és ezzel már be is fejeztük a nyomdász tulajdonképpeni munkateljesítményeinek: a szedésnek és nyomtatásnak kalkulációs ismertetéseit. Legközelebb áttérünk az úgynevezett házonkívüli teljesítmények kalkulációjára.

A korrektori szoba fölszerelése

A nyomdai munkák hibátlansága szempontjából nagyon fontos kérdés az is, hogy minő a korrektori szoba fölszerelése. Van-e benne jó magyar és idegen szótár, lexikon, helységnévtár, uccanévjegyzék és egyéb szükséges segédkönyv. Mert a legtanultabb, legtapasztaltabb korrektor tudása sem elég ahhoz, hogy valamennyi tudományágban, ismeretkörben, amelyekkel napi munkája közben találkozik, teljesen otthonosan tudjon mozogni.

Tudjuk mindannyian, hogy egy-egy kibetűzhetetlen ritka szakkifejezés mennyi idővesztést és fejtörést okoz először a szedőnek és azután a korrektornak, míg végül a szerző egész más szót ír a helyébe a szerzői korrektúra alkalmával. Nyilván maga sem emlékszik már arra, hogy mit is akart odairni. Szerencse, hogy a rosszul írott kéziratokat mindinkább kiszorítja a gépírás. Ezt aztán már jól lehet olvasni, de a hibák lehetőségének veszedelmét sokszor fokozott mértékben rejti magában. Ha az író diktálja, esetleg a gépíró rosszul hall egyes betűket vagy szavakat; ha meg a szerző maga gépeli, gyakran megesik, hogy hibásan gépel. Igaz, hogy a szerzők rendszerint átolvassák a gépelt kéziratokat is, de minden szaktárs tanum rá, hogy marad még benne elég kopogtatási és egyéb hiba.

Amint látjuk, a kéziratok között, akár írottak, akár gépeltek, akad szép számban hibás is. A nyomdász hivatása, hogy a munka azért lehetőleg hibák nélkül jelenjék meg. Ehhez azonban támogatásra, valamint segédkönyvekre van szüksége. Ha úgy tudja, vagy csak érzi, hogy a szerző valamely tudományos szakkifejezést vagy egyéb mesterszót nem helyesen írt le, a szedő vagy korrektor legtöbbször csak akkor állapíthatja meg a kérdéses kifejezés helyes voltát, ha valamelyik megfelelő segédkönyvben utánanézhethet. Általános természetű ismeretek, képzőművészeti, irodalmi, zenei és egyéb művészeti, földrajzi, mitológiai, történelmi stb. adatok tárházára, egy-egy jó lexikonra bizony feltétlenül szüksége van a korrektori szobának.

Megtörténik, hogy ismert történelmi események szereplőjét vagy évszámát a szerző tévesen írja le. Azért van itt a szedő vagy korrektor, hogy észrevegye a hibát, de hogy egészen biztos legyen a dolgában, megnézi a lexikont, ahol megtalálhatja a keresett adatot. De ma már ritka az olyan korrektori

szoba, amelyben a szükséges segédkönyveket mind megtalálhatjuk. A legtöbb a korrektor szaktársak tulajdona. Valamennyi segédkönyvet azonban ők sem szerezhetnek be. Különösen nem azok a szaktársak, akik csökkentett munkabérért dolgoznak.

Mindebből az következik, hogy a nyomdaüzemnek kellene a korrektori szobákat minél több jó segédkönyvvel felszerelniök. Egy polcnyi hely mindenütt található még a falon. És ami a legfontosabb, ez anyagi megerősítésükbe sem kerülne. A nyomdaüzemek ezt a fölszerelést kölcsönösségi alapon intézhetnék maguk között. Időközönként mindig készül egy-egy lexikon, idegen szótár, uccajegyzék, orvosi műszótár avagy hasonló mű az egyes nyomdáknak, amelyeket más nyomdák olyan segédkönyvekkel cserélhetnének ki, amik viszont náluk nincsenek meg. Meg lehetünk róla győződve, hogy az illető művek kiadói is hozzájárulnának könyvük néhány példányának nyomdai célra való fölhasználásához. Hisz ez közös nyomdai és kiadói érdek. A nyomda és könyvkiadó különös érdeme, ha a kiadványokban annyival is kevesebb hiba van, amennyit a jó segédkönyvek révén el lehet háritani.

Amiként a szerkesztőségek föl vannak szerelve segédkönyvekkel, úgy kellene legalább a legszükségesebbekkel ellátni a korrektori szobákat is. A nyomdáknak készülnek ezek a könyvek, mégis a legtöbbször a saját nyomda korrektorai sem tudnak hozzájutni kizáróan nyomdai használatra az ott készülő egy-két kötetes lexikonokhoz, szótárakhoz, névjegyzékekhez, szaknévtárakhoz stb. Már azokból a művekből is szép kis korrektori segédkönyvtár gyűlne egybe, amelyek a saját nyomdában készülnek, de amelyeket készen éppen a korrektor és a revizor nem lát többé soha viszont. Hacsak saját költségén be nem szerzi később valamelyik antikváriumban.

Az eszmét megpendítettük, a javaslat nyilvánosságot kapott, a végrehajtás ezután már azoknak az üzemeknek a dolga, amelyekben a korrektori szobák részére is szükséges műveket nyomtatják. Talán további eszme-cserének az alapját vetettük meg javaslatunkkal, talán nincs is szükség bővebb megvilágításra és magyarázatra, hiszen minden könyvnyomtató szakember átérzi a fölvetett kérdésnek szakmai szempontból való fontosságát. Csupán arról lehet szó, hogy a kérdés megoldása céljából egységes eljárásra szerveződjenek a tekintetbe jövő érdekelt nyomdaüzemek és kiadók csoportja.

Hadd keljenek újból életre mindenütt a segédkönyvekkel jól felszerelt régi, háborúelőtti korrektori szobák!

Humanizmus és könyvnyomtatás

Napjainkban sokat beszélnek és írnak a humanizmusról. Folyóiratok, könyvek, újságcikkek és előadások napirenden tartják anti-humánus korunk lelkiismereti kérdését: a humanizmust. Bennünket könyvnyomtatókat a humanizmus több szempontból is érdekel. Szerephez jutott ez a szellemi irányzat a könyvnyomtatás ötszázéves történetében, de érdekel bennünket – a kortársat – a megújított humanizmus is, mert ezt barbár és masírozásra kész századunk teszi időszervé. A föladat kettős volna: leszőgezni, miképpen alakult egy viharos, nagyszerű század vallási mozgalmainak, szellemi és művészeti átalakulásának, valamint igen jelentős fölfedezéseinek termékeny konstellációjából az új művészet: a könyvnyomtatás, másrészt megemlékezni a könyvnyomtatás visszahatásáról a szellemi mozgalmak terjedésére, a fölfedezésekre stb. Pontosabban nem is hatást és visszahatást kellene mondanom, hiszen a század szükségyszerű termékét, a könyvnyomtatást és magát a századot, mozgalmával, művészi törekvéseivel, vallási harcaival szoros egységbe fogja az idő és történelem.

A középkor végén Európa a görög-római műveltség jegyében ocsúdik aléltságból. A képzőművészetek terén a reneszansz, az újjászületés jelzi az utat az antik művészet hatása alatt a világiasság irányában és a cél: visszatükrözni az érzékelhető világ szépségeit. Valamennyi művészet, az irodalom is, megteszi hétmérföldes lépését a földi gyönyörök megmutatása felé (nemcsak lelked, de tested is van!), az eszménykép pedig a testben-lélemben kiegyensúlyozott ember. Ez a törekvés, ez a görög-római ideál lebegett a 14–16. század vezető humanistáinak szeme előtt és ezen a ponton állottak legidegenebbül szemben a középkor egyházi fölfogásával. Az egyik legjelentősebb humanistáról így ír Luther: „Az emberi dolgok többet jelentenek számára, mint az isteniek.” De más pontokon is szembenállnak az egyházzal, mivel a gondolat fölszabadtítását, a kritikát tartják vezérelvnek, Istent az egyház közvetítése nélkül akarják megmutatni az emberiségnek.

A humanizmus, mely századról századra szinte más és más értékelést kap, szabadabb szellemű mozgalom volt, mint a reformáció. A fanatikusan vallásos világszemléletek közt egy ital tiszta víz, egy kortynyi friss levegő: ezt jelentette a humanista mozgalom. Egyet-

len utat ismertek a humanista célok elérésére: a művelődést. (Azt hitték, hogy a művelt ember nem fog fegyvert többé, képtelen lesz minden erőszakra. Túlbecsülték a civilizáció jelentőségét.)

Tudóstársaságok, egyetemek és nyomdák jelzik az útját. E nyomdák betűivel már egyebet is nyomtatnak egyházi szövegnél. „Szinte isteni szerszám”, mondja egy nyomdáról Rotterdami Erazmus, a humanisták „fejedelme”. A humanista mozgalomnak szüksége van erre a szerszámra. A másolt könyv terjesztési lehetősége igen kicsi. Föl kell már végre is valakinek találnia a könyvnyomtatást. És nem is jöhet méltóbb szószólója a szeretetnek, igazságosságnak, de főként az észszerűségnek az olombetűnél, amely szakorán széthordja ezeket az eszményeket a társadalom széles rétegei közé. Egy-egy frissen nyomtatott könyv nyomán úgy terjednek eszmék, mint vízbe hajtott kő nyomán a gyűrűk. Igaza lehet a holland Van der Lindének, aki azt mondja, hogy a könyvnyomtatás föltalálása a kor szükség-szerű követelménye volt. Természetesen ez a követelmény nemcsak a föllépítményre, a szellemi mozgalmakra vonatkozik, noha pillanatnyilag bennünket most ezek a szempontok érdekelnek. Mert ugyan miért nem honosodik meg a könyvnyomtatás Montegnóban, ahol pedig a 15. század végén már jártak tipográfusok? Az analfabetizmus, a gazdasági hátramaradottság, az irodalmi és művészeti érdeklődés hiánya – ez az a kedvezőtlen talaj, melyben nem tud gyökeret verni az új találmány. Nemcsak továbbfejlődni képtelen, de nem is keletkezik olyan helyen valami új, ahol annak gazdasági és szellemi előfeltételei hiányoznak. A szövőszéket kétszer kellett föltalálni, mert első föltalálásakor még nem voltak meg terjedésének és használhatóságának gazdasági előfeltételei. A könyvnyomtatásnál bonyolultabb az eset. Technikai fejlettségen túl (papirosgyártás fejlettsége stb.) a szellemi szükségletek voltak a követelődőbbek. Míg a humanizmus és a reneszánsz Itáliájában egyre-másra rendezik be a nyomdákat, addig a föltaláló hazájában versenyezni kell a munkákért. Távol áll tőlem Gutenberg érdemeit kisebbíteni, azt sem állítom, hogy a humanista kultúra volt a könyvnyomtatás egyedüli életrehívója és megszilárdítója, de nem lehet kétséges, hogy a tipográfia századok kollektív előkészítése után születik meg egyéni találmányként, s hogy gyökeret vert: ebben a humanizmus szerepe igen jelentős.

A már említett Erazmus az elsők között volt, aki fölismeri a könyvnyomtatás szédítő távlatait. Erazmus, ez a családnevékül, otthont és hazát talált mindenütt, ahol betűszerető

emberek éltek Európában. Rengeteget utazott, s utazásainak célja egy-egy nagy-hírű nyomdász, egy-egy világhíres kódex. „A valósághoz tulajdonképpen csak a könyveken keresztül tudott eljutni és több kapcsolata volt hozzájuk, mint az asszonyokhoz”, mondja egyik jeles életrajzírója. Bibliofil volt, a könyveket nemcsak tartalmukért, de külsejükért, szép kiállításukért is szerette (ami egyébként minden vérbeli humanistára vonatkozik). Ő maga vallotta élete legszebb óráinak a velencei Aldusnyomdában és a baseli Frobeniusnál eltöltött időt, ahol a sajtóból kiemelt festékes, nedves ívekben gyönyörködve, egyre sajtóhibák után kutatva mélyítette a kapcsolatot a könyv szerzője és előkészítője között. Életformává lett nála könyvekért, könyvekkel dolgozni.

Úgyszólván új nyelv keletkezik a humanisták tolla nyomán: az újlatin, s ez a nyelv a művelődés nemzetközi lehetőségeit hordja magában. Ha nem ezen a nyelven nyomtatják könyveiket, úgy lehet a könyvnyomtatás terjedése is lassúbb iramot vesz. De így együtt: az ifjú művészet és az újlatin nyelv nagyszerű lehetőségeket nyújt. Optimista közjáték az elvakult középkor gyilkos harcai között: Európa népei most majd találkozhatnak az igazság, a vetélkedés, az elvakultság útkeresztződéseinél és megfoghatják egymás kezét. A humanisták megszállottjai ennek a gondolatnak. A nyomtatott könyv meggyorsítja majd a szellemi vérkeringés ütemét (ellentétben a szűk körben elterjedt s kevesektől olvasott másolt könyvvel), világosságot enged a penészes könyvtárakba, kiszellőzteti a középkor áporodott sötéttségét. A sűrűbben előállítható új könyvek és terjedésüknek kedvezőbb föltételei általában kedvező hatást gyakorolnak majd a gondolkodásra is. Egy új bibliafordítás, mely 1516-ban a baseli Frobeniusnál jelenik meg (egyidejűleg görög és latin nyelven), a teológia területére behatoló kritikát jelenti. A püspökök, hercegek most díszes kardok és páncélok helyett könyveket gyűjtenek. A század szimbolusává nő egy epizód: V. Károly császár lehajol és felveszi Tizian, az egykori pástorfiú elejtett ecsetjét. Ismerni és tudni akar ez az Európa. Diaz, Kolumbus, Magalhaes és még sokan a földet, Copernicus a ránkboruló eget kutatja. És Gutenberg nemes mestersége széthordja az új ismereteket. A nyomtatott könyv nyomán Európa népei megismerkednek egy új fogalommal, ez a nemzetföllétiesség. „Egész világ közös hazánk” – írja Erazmus a Querela pacis-ában és ugyancsak ott: „Hogyan lehet egy lélegzettel Krisztust és háborút prédikálni?”

Mulasztás volna említés nélkül hagyni a magyar humanistákat, kiknek szerepe a magyarországi könyvnyomtatás fejlődésében igen komoly értéket jelent. Hollós Mátyásról (kit humanista uralkodónak könyvelt el a hivatalos történetírás), akinek uralkodása alatt létesül a budai nyomda, Vitéz Jánosról, Janus Pannoniusról és még annyi európai hírű magyar humanistáról, de a kisebb hírességekről, a későbbi századok Huszár Gáljairól, a vándorló tipográfus-prédikátorokról megfedkedezni legalább is hálátlanság volna. Különösen ezeknek a prédikátor-könyvnyomtatóknak az emlékét kell ápolnunk. Könyvetető korunkban valamennyi nyomdásznak ilyen prédikátorra kellene válnia, mesterségét hivatásnak felfogni, mert Európa a barbárság új, sötét karneváljára készül. A humanisták és a könyvnyomtatók kapcsolata az egymásrautaltság. Egymásrautaltság egy nehéz, de dicsőséges küzdelemben a közöny és butaság ellen, a betű jegyében.

B A U E R H E N R I K :

A nyomdafestékek genealógiája

Azt hiszem, aligha csalódom, ha fölteszem, hogy a gépmesterek nagy része fölvetette már magában azt a kérdést: miként is tájékozódhatnék festékanyagaink sokfélesége között.

A festékes mintakönyvből kiválasztott színárnyalat ha a kívánalmaknak teljesen megfelelő is: földolgozásakor plykor azt látjuk, hogy folytonos zavarokkal kell megküzdenünk.

Honnét van az, hogy némely festékek egész símán, minden zökkenő nélkül is nagyszerű eredményeket érünk el, máskor pedig azonos munkán minden igyekezet és figyelem ellenére közepes eredményhez sem jutunk?

Fő-fő oka ennek az, hogy a festékanyag mibenléte és eredete nem mindig ismeretes előttünk. Nehezíti a helyzetet még az is, hogy a sokféle összetételű papíron a festék nem viselkedik egyformán.

A festék alapanyaga legtöbbször igen hosszú, szövevényes és messze szétágazó utak megtétele után alakul át abba a formába, hogy nyomdafesték legyen belőle.

A laboratórium tudósai a modern technika legprecízebb eszközeivel, új és újabb elemző eljárásokkal bontják elemeire az előre meghatározott anyagot, főznek, kevernek, izzítanak, desztillálnak, párolnak és porí-

tanak, szítálnak és vegyítenek, hogy a festék alapanyagát további földolgozásra alkalmassá tegyék. S mindazt, amit a laboratóriumban kis arányokban elvégeztek, ugyanazon recept és módszer szerint készíti el aztán nagyban gyártáskor a gyár a maga hatalmas retortáiban, kemencéiben, desztilláló, szárító és őrlő gépein is.

A festékek alapanyagának földolgozását első sorban a nagy főlkészültségű gáz- és vegyipari gyárak végzik; ezek alkotják úgy szólván a gerincét nemcsak a festékgyáraknak, hanem a nagyipar jelentékeny részének is. Az eme gyárak által előállított anyagok többnyire mint féltermékek kerülnek forgalomba további földolgozás végett.

Festékanyagaink rendkívüli sokaságát a természetnek három országa szolgáltatja, ú. m.: az ásvány-, növény- és állatország. Az innen eredő festékeket két fő-fő csoportra osztjuk, ú. m.: a szerves és szervesetlen eredetű anyagokra, melyek természetes vagy mesterséges úton nyeretnek.

A természetes szerves (organikus) festékanyagok növényi vagy állati eredetűek; mesterséges szerves festékanyagok részben a kormok, falakkok és kátrányanyagok. Természetes szerves festékanyagok: a földfestékek, amelyeket lelőhelyeiken feltárás útján nyernek; mesterséges szerves festékanyagok: jobbára a fémpestékek.

A festék hovátartozásának vagy eredetének, valamint a fizikai tulajdonságainak (ú. m.: keverhetőség, fedőképesség, eloszthatóság, száradás, fényállóság és kémiai semlegesség) ismerete a nyomdász szempontjából elébe helyezendő még a szintani ismereteknek is. Mert nekünk nem is, az a legnagyobb bajunk, hogy a festékgyárak mintakönyveikben a színek tónus-értékeit nem egységesítik és nem jelzik számmal, hanem az, hogy a bemutatott színnél semmit nem jeleznek a festék anyagának eredetéről és fizikai tulajdonságairól. Sikeres munkánk pedig első sorban a festékek vegyi és fizikai tulajdonságaitól függ.

A rendkívül változatos és gazdag festőanyagok közt, miket a természet szinte félig készen nyújt, van sok olyan, amely nyomdászati szempontból már a múlté, vagy legalább is alárendelt szerepet jelent még a legelismertebb külföldi bankjegy- és értékpapíros-nyomdákban is.

Az állatok világából vett szerves, félig kész festőanyagok – mint például a mesterségesen tenyésztett bíbor- (cochenille-) tetvek véréből, vagy már a rómaiak által is ismert bíborcsigák váladékából készült bíborvörös, továbbá a válogatott mangrove-levelekkel etetett tevék ürülékéből származó drága indiai sárga és még egy

tucat állati festőanyag – ma már a nyomdai földolgozásból teljesen kikapcsolódott.

A krappgyökérből vett buzér- (krapp-) piros, továbbá a színesfakivonatok, ú. m.: a bronzpiros, agátpiros, gránátpiros, amelyek mind egy-egy fának kivonatai, valamint az egyes fák héjaiból nyert citromsárga, a keresztes bogycsóból sajtolt sárgás festőanyagok is: mind-mind csak imitt-amott kerülnek még nyomdai célokra földolgozásra.

Már a mesterséges szerves festékanyagainknak – vagyis a fémpestékeknek – jelentős szerepük van a nyomdaiparban. Ezeket fémsókból állítják elő. Nevezetes közülök a milori-kék, krómsárga, cinóber, ultramarin és a kremsi fehér, de általában a fehér festékek (így a cinkfehér is) mind egytől egyig.

A mesterséges szerves festékanyagokat a közönséges beszédben általában lakkfestékeknek szokták mondani. E mesterséges szerves festékanyagaink egyik közös kiindulópontja a kőszén, de csakis a kőszén. Ha a barnaszén izzítják és alkotó részeire bontják, akkor a legkülönbözőbb olajokat, benzineket és gázokat nyerik, de mindezek egyikéből sem sikerült még festéket előállítani.

A kőszén a kibányászása után megkezdí rendeltetésének útját, részben az erő és hő előállításához, részben pedig a szövetényesebb utat a száraz desztillációhoz: a világítógáz előállításához. A samott-kemencékben lassan izzásnak induló, majd bomlaldozó szénből távoznak a különböző helyekre vezetett gázok, de e gázok sok olyan anyagot tartalmaznak, melyeket továbbmenő útjukban a lehűtés alatt lecsapnak és így nyerik legelső sorban a kátrányt.

A kátrányt igen sokáig semmire sem alkalmas mellékes terméknek tekintették, mígnem 1856-ban az angol Perkinsnek sikerült hosszas kísérletezés után az ismert lázgyógyító szert, a kinint belőle előállítani. A további kísérletek folyamán már bennünket is közelről érdeklő és igen fontos anyagokat vontak ki, mint például a benzolt, xilolt és a toluolt, valamint különböző fenolokat, antracént és a naftalint. Mindeme termékek a kátrány ismételt desztillációja útján állanak elő. E műveletet újabb izzítással, gyűjtéssel és lehűtéssel addig folytatják, míg a távozó gázokból minden anyagot kivontak és visszamarad az utolsó termék: a szurok, a kátrányolaj és a kátrányaszfalt.

A kátrányfesték genealógiája tulajdonképpen a benzolnál kezdődik. Ha a benzolt kénssavval és salétromsavval vegyítik és hűtik, egy újabb anyagot nyernek: a nitrobenzolt, ami erősen keserűmandula-szagú folyadék.

Ha aztán a nitrobenzolt alkális cinkporral vegyítik: egy újabb, már előtűnk ismertebb anyagot, az anilint nyerik. Bár ebből az anilból egész sorát kapjuk a festőanyagoknak, mégis ez csak egy kis hányada annak a nagy festőanyag-csoportnak, amit a kátrányból nyerünk.

Az anilin egy olyan kémiai osztályhoz tartozik, amelyet röviden amin-csoportnak nevezünk.

Ha az egyik osztályhoz tartozó anyagokat egy másik osztályhoz tartozó anyaggal összehozzuk, például az amin-csoporthoz tartozót a fenol-csoporttal: rögtön festőanyagot kapunk, mint azt a következő képletfele is mutatja:

Amin-csoport:	Fenol-csoport:
Antranilsav sóssával oldva és nátriumnitráttal keverve.	Nefiol nátriumlúggal oldva.

E két oldat együttvéve rögtön szép piros festőanyagot ad. De hogy ez a festőanyag nyomdai használatra alkalmas legyen, még hosszas földolgozásnak lesz alávetve. Ezt a földolgozást többnyire csak a nagyobb nyomdai festékgyárak végzik maguk.

A kátrányból kivont festőanyagok részben kristály-, részben finom por- vagy nedves tapintatú paszta-alakúak, festőképességük pedig oly intenzív, hogy ebben az alakban tulajdonságuk első tekintetre föl sem ismerhető. Például a fukszin aranyos-zöld színű, de vízben élénkpirosan oldódik, a brillánszöld kristályos viola-színű s ezért ezeket az anyagokat egy másik alapanyaghoz kell kötni, ami csak lecsapás útján történhetik.

Az alapanyag megfelelő választásától és mennyiségétől függenek a nyomdafesték fizikai tulajdonságai is, mint a fedőképesség, a fényállóság elérhető foka, a kencével való egyesülhetőség, a nyomdai célokra való fölhasználhatóság stb. Ezek az alapanyagok, amelyekhez t. i. a kátrányból nyert festőanyagot kötik, lehetnek különbözők, de egyben egyezők: színük semleges, azaz fehér. Ily alapanyag a súlypát, mézspát, kaolin, kréta stb.

A festőanyag kémiai tulajdonsága szerint az átalakítás, vagyis az alapanyagra átvitel majd sókkal, majd savakkal történik, részben hidegen, majd forrón, majd pedig len pácolás útján. A kémiai összeköttetést az alapanyag és a festőanyag közt a tannin, a pikrinsav, a klórbárium, az ólomacetát, a kénsavas agyag, a borkő, a nátriumkarbonát és nátriumacetát végzik.

A felsorolt anyagok mindegyikével a színanyagoknak csak egy bizonyos csoportja rögzíthető, például tanninnal a fukszin, anilinkék, brillánszöld, metilzöld, Niluskék, rodanin, Bismarck-barna; – ólomsavas acetáttal a skarlátpiros, narancs, tüzes

narancs, valódi vörös, alkáli-kék, ponceau-vörös, indiai sárga, bordóvörös és eózin.

Festékeink egyik nagyobb csoportjának kötéséhez az alumíniumszulfát és nátriumkarbonát (szóda) vegyületét használják. Ha 3 kg alumíniumszulfátot tízszer annyi 70°-os vízben lassan föloldunk és ehhez 1,25 kg nátrium- (szóda-) oldatot öntünk, rögtön fehér párlatot ad: transzparensfehéret. Közben gázokat láttunk távolodni; ezek a szódából távozó szénsavak. Ha ehhez a leszűrt anyaghoz klórbárium-oldatot öntünk, a lepárolt anyag megváltozik: fehérebb és egyben finomabb lesz és fedőképesebb alapanyagot nyerünk.

A lepárolt anyagot vízzel telt nagy kádakban időnként többszöri vízcserével tisztítják s az anyagban lévő sókat kioldják. Minél többször történik ez a tisztítás: annál jobb festékterméket kapunk.

Végül a nagy kádak fölé helyezett kis kádakból a kátrányanyagból nyert oldatot erre a fehér pépre leengedik, amikor is az – folytonos keverés közben – ezzel az alapanyaggal egyesül. Vegyileg azonban még nem; ez csak akkor történik meg, ha a vegyületbe fémsós, bárium-, kálium-, ólom- vagy mangánsós oldatot keverünk. Ekkor a festékanyag már abban az állapotban van, hogy a fehér szűrőpapirosra csöppentett festék nem folyik szét és az itatós hátlapját sem festi meg, hanem pelyhesen a papiros fölületén marad. Ismételt mosás után a festékpépet a szűrőszalagokhoz szivattyúzzák, ahol az anyag erős szűrőkendők között helyezkedik el és sajtolás közben addig vezetnek tiszta vizet a pépen keresztül, míg a pépen áthatolt víz ismét tisztán távozik.

Az átszűrt, tisztított és összepréselt anyag még 70–80%-os víztartalmú, amit a szárítókemencékben párologtatnak el. A már teljesen száraz anyagot azután porítják és kencével keverve, hengeres örlőgépeken a nyomtatásra alkalmas festékpéppé gyúriák.

Az 105. oldal tábláját nézve, valóban főlemelő gondolatok támadhatnak mindnyájunkban: a Föld méhébe százezer esztendő előtt eltemetődött kőszénben szunyogó és a Napsugár által elraktározott hőt, erőt, fényt, színt és festéket, gyorshatású gyógyszert, halálos mérget, fölséges illatot, majd orrcsavarító büzt az emberi szellem a maga ezernyi kémlelő szerével és csodálatos készülékeivel – az elraktározott anyag minden rejtekhelyét kikutatva – ismét föl tudja tárni. És így igaz van nagy költőknek Jókainak, hogy a kőszénkátrány az igazi aranybánya, melynek kimeríthetetlen kincsei az emberiség számára értékesíthetők lesznek mindaddig, amíg csak egyetlen darabka kőszén lesz a világon.

L A C K E N B A C H A R T Ú R :

Ismét a regiszterről

A Grafikai Szemle legutolsó füzetében elmondottam már egyetmást a gépmesteri gyakorlatban olyannyira fontos regiszter kérdéséről. A már elmondottak kiegészítésül, illetőleg folytatásul álljanak még itt a következők:

A nyomóhenger szabályszerű és egyenletes terhelése szintén egyik igen fontos tényezője a pontos regiszter biztosításának. A kliséknek tehát egyenlő magasaknak kell lenniök, stereotípai lemezeket pedig minden esetben elsősorban alulról kell egyengetni és egy síkba hozni és csak azután foghatunk a fölülről való egyengetéshez, melyet befejezve, egy teljesen kifeszített éspedig lehetőleg nedvesen feszített ívvel kell befejeznünk. A berakóasztal, amin az oldalmérték foglal helyet, nem egy gépmesternek hozott már a pontos regiszter szempontjából kellemetlen meglepetést, legtöbbször azért, mert fából lévén, idővel összeszárad, úgyannyira, hogy idővel 2–3 pontnyit is lötyög jobbra-balra. Kollégánk ilyenkor egyre csodálkozik a „rejtélyes” hibán, pedig mindent elkövetett... No de azt mégsem vette észre, hogy ahányszor a födelet föl- és leeresztette, mindig másképp állott a nyomaton a regiszter. Ezt a bajt egy-egy ellenőrző ív berakásával könnyen meg lehetett volna előzni. A nyomtatás kezdetekor tehát mindig készítsünk 20–30 ellenőrző ívet, melyet időnként közbeiktatunk, hogy az esetleg előálló változásokat idejében észrevehessük. Az illesztékeket pedig időnként símára kell reszelnünk, miután azok idővel beárkólnak és bemarkóznak, ami szintén előfutárja a regiszteri hibáknak. A nyomtatópapiros szélei nem szabad, hogy recések legyenek; ha ilyenek, vágassuk le símára, mégpedig igen pontos derékszögben, mert ellenkező esetben szintén számíthatunk egy-egy „meglepetésre”.

Amíg az egyszerű gyorsajtónál a nyomóhengerre rögzített illesztékek kezelése a regiszter szempontjából egyszerű, a kéttűrés gépeknél ezek az alkatrészek különleges figyelmet kívánnak, miután a gép szerkesztési adottságainál fogva ezek nem az állandóan forgó nyomóhengeren vannak elhelyezve, hanem ettől függetlenül, magán a gépen. Ennél a géptípusnál különösen arra kell figyelemmel lennünk, hogy az ívfogók hogyan veszik át az egyes íveket, illetve arra, hogy a felső illesztékek emelkedése a kellő pillanatban történjen. Erről úgy győződhetünk meg, hogy egy hibátlan, teljesen símán fekvő ívet pontosan berakva,

gépünket kézzel előrehajtva azon a ponton állunk meg, amikor az ívfogók az ívet az illesztékektől átveszik. Ha az illesztékek a gép emez állásában csak egy szempillantással is előbb emelkednek föl, mielőtt az ívfogók az ívet átvénnék, a pontos regiszter szempontjából veszélyt jelent és selejtes munkát eredményez. Az ívfogók és az illesztékek pontos és szakszerű összehangolása tehát itt a legfontosabb föladat, továbbá az is, hogy minden ívfogó egy és ugyanazon időben vegye át az ívet. Meg kell jegyeznem, hogy ezeket a gépalkatrészeket csak akkor bolygassuk meg, ha annak szükségességéről határozottan meg vagyunk győződve. Egyetlen rossz áttekintés, egyetlen meggondolatlan csavarás több kárt okoz, mint hasznos és már nem is egy makulaturát eredményezett.

A figyelmes gépmester tapasztalhatja néha, hogy amikor az ívfogó az ívet magával viszi, az ív széle az oldalmértékhez súrlódván, mintegy oldalnyomást kap, és egészen jól látható ráncot vet és az ív csak akkor símul ki, amikor is az ív az oldalmértéket elhagyta. Az eset nem jelenség, hanem szakszerűségi hibaforrás, melyet két ok idézhet elő: vagy a papirosunk széle egyenetlen, hegyes-völgyes, szakadozott és tán nincsen is pontosan derékszögben megvágva, vagy az, amit már föntebb említettünk, hogy az oldalmérték és a felső illeszték viszonylata nem áll abban a pontos szögben, amely a pontos regiszter szempontjából kívánatos.

Pontos munkához a toló oldalmérték nem alkalmas.

Lényegesen befolyásolja a pontos regisztert az alsó és felső szalag helytelen befűzése is. Ha az alsó szalag nem fut párhuzamosan, ez gyűri és tolja az ívet. Ha a szalag rúdjai és a görgők nincsenek megfelelő gondossággal olajozva, szintén igen káros lehet.

A nyomtatásra használt papirosfélék szerepe a gépmester munkájában és főleg a regisztert illetően oly bő megvitatást igényelnének, hogy az e cikk keretében nem is helyezhető el és e sorok írója azt egy majdnani külön ismertetésben készíti elő. Most csak annyit, hogy szükséges, hogy a papiros négy-öt nappal előbb már a gépteremben legyen kibontva, hogy annak hőmérsékletét átvehesse. Szükség esetén az egészen kényes minőségű munkáknál a papirost jóelőre belőjük selejtívek közé. Kerüljük a tetemes, nagyarányú hőmérsékleti változásokat és a téli nagy hidegek esetén ne riadjunk attól se vissza – ha ez ugyan lehetséges –, hogy a helyiséget éjjel is a megfelelő hőfokban tartassuk. Egy-két kor-

szerűen berendezett külföldi nagy nyomda már ma is alkalmazza azokat a különleges hőmérsékli berendezéseket, melyek segítségével függetleníteni tudja a munkahelyet a külső időjárás hatásaitól, azt állandóan egyenlő hőfokban tartja, sőt egyes helyeken egyidejűleg még a levegő páratartalmát is szabályozzák. A régi kromolitográfiai műintézetekben – amikor húsz-harmincszínnel is dolgoztak – ez különben már hatvanhetven év előtt is szokásos volt. Ma újra meglehetősen szükséges dolognak kezd bizonyulni az ilyesmi.

A pontos regiszter biztosításába beletartozik a rend is! Nyomtatványainkat, illetve papirosainkat mindig ugyanazon sorrendben állítsuk fel a gépünkre: minden újabb menetnél úgy, mint az az első menetnél volt. Egyengessünk érintésre és pontosan, mert az erős és egyenetlen egyenetés elhúzza az ívet, avagy mintegy szétolja minden irányban. A nyomtatópapírost ne hagyjuk ide-oda kíméletlenül csapkodni, hanem óvjuk azt és főleg arra is figyeljünk, hogy egy és ugyanazon ezer vagy ötszáz ívet mindig ugyanazon kéz rakja be. Ez okból már az első menetnél minden csomagban bent legyen a kísérőlap, melyen a berakónó neve föl van jegyezve. Így mindegyik felelős a maga csomagjáért és az ezirányú figyelem komolyabbá válik.

Lehetne még sokat írni: a regiszterről is, meg arról az örök emberi fogyatékoságról is, amit úgy hívnak, hogy kényelemszeretet. Lelki és testi kényelemszeretet. Küzdeni kell ellene, fölvilágosítással és önfegyelemmel is. Rendes ember tart a munkájára s nincs súlyosabb ítélet, mintha jómagunkról azt kell mondanunk az önkritika világos óráin: nem vigyáztunk úgy, ahogy kellett volna!

Vonatkozik ez a regiszterre is és még sok másra.

Ha csak kicsit is megszívleljük mindazt, amit a lapok hasábjain már megírtak, magunk is csodálkozni fogunk, mennyire csökkennek eleinte és miként szűnnek meg nagyrészt azok a „rejtélyek”, regiszteri hibák, azok a „megfoghatatlan” bajok, amelyeket a „nem tudom megérteni, mi történt, pedig mindent elkövettem” lankadt és felelőtlen kifogással szoktunk mentesíteni. Mert minden ilyen hibának a természetes oka és eredete van. Legtöbbször hanyatló figyelmünk, néha pedig hanyagságunk okozza a végzetes regiszterbeli és egyéb hibákat. Már pedig a gépmester igazi munkaköre nemcsak a jó egyenetés, az anyagok tökéletes ismerete, hanem a hivatása terén való szüntelen kutatás, a soha meg nem szűnő figyelem, az előrelátás és a bajok megelőzése is.

B Á N H E G Y I M Á T Y Á S :

Mettőrnek lenni

már a régi világban sem volt könnyű föladat. A pakétszedéses időben is sokféle hájjal megkentnek kellett lennie s emellett valószínű számológépművésznek, mert nem kis dolog volt a kéziratkiosztást úgy intézni, hogy amíg a szedés alatt álló műben előforduló spekk mindig a mettőrre jusson, addig a pakétálókra csak az olyan kompressz részek, mint a lábravaló... Hát még a savanyítás! Ezt külön iskolában tanították!

Nem kisebb rutinnal kellett a bizonyos pénzbeli vagy lapmettőrnek rendelkeznie. A „flekkek” elrendezése – a sürgősség és nagyság sorrendje szerint – kész tudomány volt s nem egy mettőr szám szerint tudta, hogy ki hányas flekket vett. Ennek észben tartása már csak a „felhúzás” kedvéért is szükséges volt, mikor a mettőr egy-egy flekket így sürgetett: „A tizenhármas a második hasáb elejére emeljen ki, mert az első hasábot már lehúztam!” Vagy: csendes körséta s rövid pihenő az elmaradt szedő mögött...

Egyszóval már a régi világban, a valahogy nyugalmasabb, kedélyesebb, racionalizálás és szedőgép előtti világban is sok mindenhez, még a nyomdászathoz is kellett a mettőrnek értenie, hát még ma, a zúgva zakatoló, koppanó, zótytyenő szedőgépeknek a korszakában!

Igaz, a régi jó világ aranyos humorának néha-napján való felcsillanása is valami, mikor a gépzakolás és matricasurrogás elektromossággal túlfűtött levegőjébe belecsendül: „Urak, most aztán hajrá, ne csak mindig én dolgozzam!” De ez még nem minden. Ma a mettőrnek ezenfelül szakmánk minden ágában otthon kell lennie, mert kompressz regénytől táblázaton, hirdetésen, egy sor impresszumon át az – akcideneciáig minden szedőgépen készűl el. Azonfelül, hogy jó szakember, tisztában kell lennie az üzem technikai felszerelésével, a munkatársak képességével, szóval a termelési lehetőséggel; Monotype-gépeknél a Set-dobok, Set-rudak, matricakészletek, öntőformák mennyiségével; Linotype-gépeknél azzal, hogy melyik gépen milyen magazin van, milyen betétek, kitolók állnak rendelkezésre, szóval azzal, melyik gépen mit és milyen szélességre lehet feltartás nélkül szedni.

A kéziratmettőrnek (werk-munkánál) alaposan át kell böngésznie a kéziratot, hogy a szedőnek mindenre kiterjedő, félre nem érthető utasítást adhasson. (Nem elég a betűfaj és a szélesség megadása!) Az uta-

sításnak ki kell terjednie ortográfiára, speciális kívánságokra, nevekre, szélességre, behúzásra, betűfajra stb.-re. Az ilyen utasítást jó, ha írásban adja meg a mettőr, hogy a gépszedő ne legyen kénytelen esetleg több ízben is a géptől felkelni. Tévedések elkerülése végett is helyesebb a ceruzával gyorsan papírosra vetett utasítás.

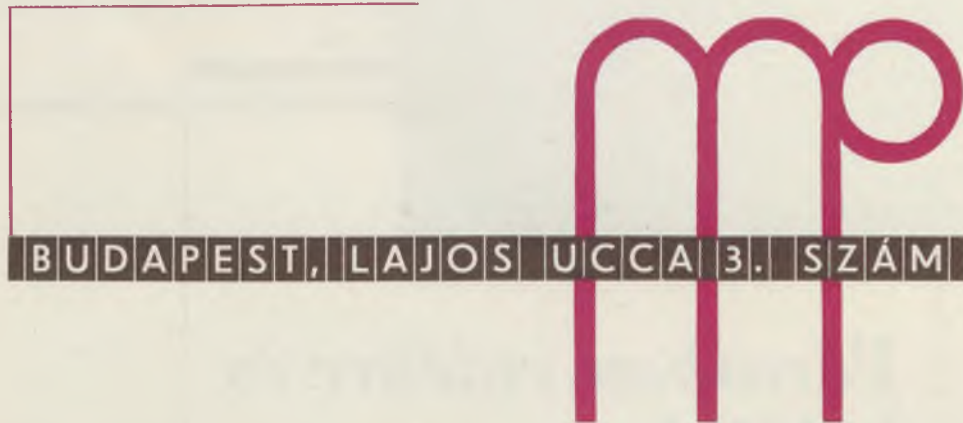
A mettőrnek tehát körütekintő, jó szakembernek kell lennie. De ez még nem elég. Ezenfelül lélekbúvárnak és jó kollégának is. Értenie kell hozzá: kinek milyen munkát adjon, hogy a szólásmondással élve – „a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon”... Mert nem egyforma a képesség és ezen sokszor nem segít a leglelkümmertesebb iparkodás sem. Amit az egyik kolléga behúnyt szemmel, játszva megszéd, az a másinak feltartó, nehéz feladat és megfordítva. A munkát tehát az egyénhez kell mérni. Évekig dolgoztam együtt egy Monotype-szedő kollégával, aki személyes sértesnek vette, ha valami komplikált munkából kimaradt. (Mert ilyen is van!) Minden „rossz” munkában benne kellett lennie: „zaftos” táblázatszedésben, átrakásos francia szedésben, idő nyelvtanban stb. s hibamentes, jó munkát szállított! Egy másikat idegessé tett a szó: sürgős (ilyen a kíségitők legnagyobb része az első napokban). Jó szedő volt, tiszta, gyors, de a „sürgős” munkával mindig elúszott. Ha ellenben úgy kapta a sürgős munkát, hogy „ez ráér, azért adom magának, hogy jól legyen megszédve”: minimális idő alatt készen volt.

A mettőr tehát akkor szolgálja legcélszerűbben megbízóit s akkor tesz eleget kollégális kötelezettségének is, ha a rendelkezésére álló munkaerőkben nem számot, nem holt anyagot, hanem élő, érző és vérző embert, munkatársat, szakatársat lát s a munka beosztásában tekintettel van képességükre, fizikumukra, lelkületükre, hajlamaikra, ambíciójukra. Helytelen munkabeosztással (ideértve a technikai lehetőségek hiányos ismeretét, vagy félreismerését is) nemcsak „leégetni” lehet törekvő s megfelelő adottság mellett megfelelő produktivitású szakatársakat, de helyrehozhatatlan nagy kárt lehet a munkaadónak is okozni.

De jó lesz pontot tenni.

Röviden összefoglalva az elmondottakat: a jó mettőr a szakma minden ágazatában jártas, nagy elméleti és technikai felkészültségű kolléga, aki ennek tetejében lélekbúvár, sőt „lélekidomár” is s megvan a kellő mozgási szabadsága. Ha ezekből a tulajdonságokból csak egy is hiányzik, a többi olykor fabatkát se ér s két mankóra sántít a közmondás: „Akinek Isten hivatalt adott, észt is adott hozzá!”

MEZEI ÉS PETI
DROGISTÁK

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓ-
IRAT. — SZERKESZTŐ: NOVÁK LÁSZLÓ.
KIADÓHIVATAL: VIII, KÖLCSEY UCCÁ 2

109. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakkulturális továbbképzőjének munkásságából. A főtő cégjegy tervezője Ifj. Sütő László, az alsóté Gorszky János. A főtőnek ólomba metszését Hardy Lajos, az alsót pedig Grueszku Simon végezte.

***Városban, vidékre és
külföldre***

MERCUR

bérautót használjon:

óránként . . . . . 2.50 P

túra km. . . . . —.28 P

Telefónsz.: 1-243-52

FENYŐFÁK, DÍSZCSERJÉK, RÓ-
ZSAFÁK, KÜLÖNFÉLE PÁLMÁK,
AZALEÁK, HOLLANDI DAHLIÁK,
TULIPÁNOK, RODODENDRONOK
MINDENFÉLE KERTI VIRÁGOK

RÓZSA UCCA 143. SZ.

BODZA LEÓ

VIRÁGKERTÉSZETE

GONDÓ

MŰBÚTORASZTALOSOK
SZEGED, HUNYADI TÉR 23

111. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakkulturális továbbképző csoport-
jainak munkásságából. A levélfej tervezője Gorszky Tivadar, ólomba vésője pedig
Várakozó Ferenc. A cégjegy tervezője Gorszky János, ólomba vésője Hardy Lajos.

Ha
épít:
talajvíz
ellen
csak

«**BIBER**»

vértesszemes ákos textilművek

budapest v, honvéd ucca 14

telefon: 1-261-88

UNIVERSUM GRAFIKAI SZAKÜZLET
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPESTEN
NYÁR UCCA 5. TELEFÓN: 1-371-41

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak továbbképző munkáiból. A levélfej Erdélyi János, a cégkártya Szauer Ferenc tervezése. Mindkét munka ólomvésését Höchst Pál végezte.

113. oldal

LENC

& CO. LTD.,

ELECTRICAL AND MECHANICAL
ENGINEERS, RAILWAY-
CARRIAGE MANUFACTUR-
ERS AND SHIPBUILDERS

BUDAPEST X, FEHÉR ÚT 12

114. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakkulturális továbbképző tanszervejainak munkáiból. A levélfej tervezője Ungur Imre, a cégkártyáé Sztraka Zoltán. Ólomba metszette Grueszku Simon.

**TÓT SZEMÜVEGEK
ÉS FOTOCIKKEK
ANDRÁSSY ÚT 20.**

HIDEGKUTI JENŐ
MÁRKÁS, MODERN ÓRÁK SZAKEMBERE
BUDAPEST VIII, NAGYFUVAROS UCCA 41
(TÁNCOS UDVAR) TEL.: 543-441, 341-111

115. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak munkáiból. A felső cégkártyát tervezte Kurcsics Ernő, az alsót Sztraka Zoltán. A főtípót Höchst Pál, az alsót Grueszku Simon metszette ólomba.

BALOGH FERENC ÉS NEJE
FARKAS FERENC ÉS NEJE
TISZTELETTEL MEGHÍVJÁK

**RÓZSIKA
ÉS JÁNOS**

GYERMEKEIK EGYBEKELÉSI
ÜNNEPÉLYÉRE, MELY FOLYÓ
HÓ HETEDIKÉN, VASÁRNAP
DÉLELŐTT $\frac{1}{2}$ 12 ÓRAKOR A
VI. KERÜLETI ANYAKÖNYVI
HIVATALBAN (VI, CSENGERY
UCCA) FOG MEGTARTATNI.
BUDAPEST, 1937 AUGUSZTUS HÓBAN

TÁVIRATCÍM: BALOGH
BERLINI TÉR
SZ.

Parafinos permetezés

A minden nyomdász álma, a belövés nélküli nyomtatás, lassankint kezd valóra válni. Ha ehhez még hozzáteszem a gépmesterek, de különösen a belövést végző nyomdai munkásnők külön óhaját – hogy belőni a jövőben többé ne kelljen –, akkor megállapíthatom, ha az álom valóra válik, utóbbiaknak öröme kettőzött lesz.

Közismert dolog a tanult nyomdászoknál, hogy a belövőpapirost nem azért használjuk, hogy ezáltal a száradást elősegítsük. Célunk vele a tiszta, lehúzóástól mentes nyomtatványok előállítására.

A nyomdagépipar újabb gyártott gépeivel igyekeznek a belövést az iparból kiküszöbölni és ezáltal piacát növelni. Tiszteletre méltó törekvés, csak azt látom, hogy nem a gyakorlatban kipróbált tökéletes technikával jöttek ki a piacra.

A parafinnal való permetezés célja az volna, hogy a frissen nyomtatott festékréteget parafinréteggel bevonva, semlegesítse, meggátolja a következő iven a lehúzóást. Egyszóval azt a célt szolgálja, amit a belövés ezideig szolgált.

Ha a parafináló készülék a gyakorlatban úgy vált volna be, amint vélt értékét illusztris helyen feldicsérik, akkor nekem ez alkalommal szintén az a szerep jutott volna, hogy hálát rebegjek az említett föltalálónak a nyomdászokat megmentő találmányukért.

A gyakorlat azonban mást mutat, mint az irodalom és a gépgyárak prospektusai. Ha a gép nyomtatás közben olyan boszorkányosan tudná az iverket egymásra rakni, hogy ezek semmi esésnek és csúszásnak nem volnának kitéve; ha a papirosokat úgy gyártanák, hogy hullámok nem volnának bennök; ha a papirosok struktúrája egyenletes volna és simításuk is egyenletes volna; ha a festékeket erre a célra külön gyárthatnák a festékgyárak, nem pedig a konkurrencia szabná meg minőségüket; ha a klisék is erre a célra lennének a szükségelt előrelátással készítvé; ha az egyengetés idejét nem a konkurrenciától befolyásolt vállalati összeg szabná meg; ha a parafint külön e célra gyártanák és végezetül a kinyomtatott „aufág”-ot nem kellene a gépről elállítani: akkor a lehúzóási esélyek kisebbek volnának, de meg nem szűnnének, mivel a találmány, úgy ahogy ma van, erre még alig képes.

Nézzük meg az anomáliákat közelebbről: A papirosív, amikor a gép a kirakóasztalra leejti vagy leborítja: csúszásnak, utóbbi esetben esésnek és csúszásnak van kitéve. Mi-

vel a parafinált nyomtatvány közvetlenül a permetezés után jobban kenődik, mint egyébként: emez esések és csúszások következtében – ha ezek az esések és csúszások drasztikusak – föltétlen lehúzóadás jelentkezik az ütődésnek kitett helyeken.

Még erősebben mutatkozik a lehúzóadás, ha a papiros annyira hullámos, hogy a deformáció már vetemedésnek mondható. Mert az a része a papirosnak, amelyik előbb érintkezik a fenékkal, ütődésnek van kitéve, a nem síma papiros a leejtés után helyet keres a kifevésre és így önmagát keni el. A papirok vastagságbeli differenciája, különbözete – egyenetlen simítás! – azt eredményezi, hogy a kirakott csomagban púpok, kiálló dudorok keletkeznek, miáltal a kirakott csomagban állandó feszülés áll fenn, ami szintén lehúzóadást eredményez.

A festékek eldörzsölési hiánya is ezt eredményezi, ha kis homokszűrő csomókat emelünk le a nyomtatandó formáról: ezeket a parafin nem képes semlegesíteni és az ivenek előbb említett csúszásai a kis pontokat szétkenve, megnagyítva lehúzóadás formájában adják vissza a papiros hátsó oldalán.

A klisék, ha fára vannak szegelve, megvetemedhetnek, éles széleket kaphatnak és ezeknél az éleknél föltétlenül festéklerekódás képződik, miáltal előáll az a helyzet, hogy a nyomóhenger nem tudja a festéket teljesen leemelni, otthagya a festékből valamit s így a szélek állandó túlfestése nem semlegesíthető a permetezés útján, ami szintén állandó lehúzóadást jelent.

Az egyengetés idejét lehetetlen gazdaságosan úgy elnyújtani, hogy a formát alsó egyengetéssel lássuk el annyira, hogy az előbb említett festékleemelési anomáliákat megszüntessük. Mert ez időben azt jelenti, hogy majdnem minden esetben az egyengetés majdnem mégegyszer annyi ideig tartana, mint egyébként.

A parafint a föltaláló laboratóriumából, külföldről beszerezni: majdnem egyenlő a lehetetlenséggel; ötletszerűen vásárolt parafin pedig bajokat idézhet elő.

Kirakáskor, ha egyenes elállító deszkákra rakjuk is ki a nyomtatott iverket, emberileg lehetetlen, hogy mereven, minden zökkenéstől vagy csúszástól mentesen történjék az elállítás még akkor is, ha csak száz iver tennék egy deszkára. Tehát itt is jelentkezik állandóan lehúzóadás.

Összefoglalva az egészet, a gyakorlatból merített tapasztalataim nyomán, mentesen minden ellenséges indulattól a találmánnyal és földicsérésével szemben: ki kell hogy mondjam, hogy ez a találmány ma még aligha tökéletes. A magyar nyomdaipar már – olykor súlyos anyagiak árán is – több

olyan megmentőnek hirdetett találmánnyal kísérletezett, amely nem váltotta be a hozzája fűzött reményeket.

A parafin-eljárás mellett különben most már más vegyszerrel is kísérleteznek a permetezést illetően. Nagy bizalmam azonban ehhez sincsen, mert úgy látom, hogy szárítást egyikkel sem tudunk elérni, viszont e nélkül a belövés elkerülését nagyon nehéz elképzelni.

Végezetül még valamit. Nem lehet mellékes körülmény az sem, hogy egészségügyi szempontból hogyan válik be valamely új találmány. A parafint például az orvosi tudomány ugyan gyógyításra használja, de ahogy a magam és még inkább a géphez beosztott segédszemélyzet egészségi és idegállapota bizonyítja, nem valami jó dolog a parafint orvosi rendelés nélkül – enni!

Az újabb permetező-szer vegyi összetételét nem ismerem közelebbről. Illatát ugyan éreztem már. Ha többet ezzel sem lehet elérni, mint amennyit a parafinnal, akkor a föltaláló nagyon tévedett. Lehet, hogy a találmány illata el fog szédíteni egyeseket, de a vérbeli nyomdászok meg szokták nézni, hogy mibe ölik a pénzüket.

A tanonciskola évkönyve

Érdekes és egyszersmind nagyon csinos művet kaptunk a Grafikai Szemle múlt füzetének gépbe-emelése után. A könyv teljes címe: „A Budapest székesfővárosi községi díszítő és sokszorosító szakirányú iparostanonc-iskola évkönyve az 1935-36. tanévről. Szerkesztette: Rózsa Károly, az iskola igazgatója. Készült az iskola tanműhelyeiben.”

Ez a terjedelmes cím máris sokat mond: megtudjuk belőle, hogy nemcsak a sokszorosító ipar ifjú szakmunkás-jelöltjei, tehát a betűszedők, betűöntők, fényképészek, a kemigráfiai ágazatok emberei, a litográfusok, átnyomók, könyv- és nyomdai gépeken dolgozók és könyvkötőtanulók szorultak itt egy akolba, ami a sokszorosító ipar sokszoros rétegződése mellett érthető és természetes dolog is, hanem beosztották ebbe az iskolába a kárpitosokat, vésnőköket, arany- és ezüstműveseket, ékszerészeket, szobrászokat, címfestőket meg szobafestőket, újabban a cserépkályhásokat és keramikusokat is.

A tanoncoktatás jelentősége a nyomdaipar specializálódása és a munkamegosztásos rendszer terjedése óta mind fontosabbá válik. Az egész nyomdaiparra terjedő, szé-

lesebbkörű tájékozódottságot valójában csak ott nyerhet az ifjú nyomdász. Nyomdabéli tanítómesterei még ha értenek is mindehhez: a mindennapos munka lázában nem érnek rá a módszeres szakoktatásra.

A Budapesti Sokszorosítók Ipartestülete nyilván teljesen átérzi a tanoncoktatás fontosságát a szakma általános színvonalának megtartása szempontjából is, mert nagyon sokat áldoz a tanulók iskoláztatására és az iskolai tanulmányhely fejlesztésére. Kitűnő, föladatait értő és buzgón teljesítő szakoktatói kar is áll a rendelkezésére. Kétségen kívül való, hogy az ú. n. közismereti tantárgyak nem-nyomdász tanítói is odaadó lelkiismeretességgel és jó pedagógiai tudással dolgoznak. Az iskola érdemes igazgatója pedig valósággal emberfölköti munkát végezhet a maga ötven heterogén osztályában.

Az ország emez egyetlen nyomdász-tanonc-iskolája tehát hasznos és nélkülözhetetlen munkát végez, de a szakoktatás dolgában – ha ugyan a tanterv és a rendelkezésre álló idő engedné – mintha mélyebben is lehetne szántania. Iskolánknál is azt látjuk, amit az életben mindenfelé, s ami egyik fő-jellemzője neuraszténiás korunknak: az ember – ebben az esetben a tanterv – sokat markol, keveset szorít.

A tanterv szédítően sokat akar, ami azonban a legtöbb esetben az alaposág rovására megy, vagy legalább is a szaktanulmányokra nem jut annyi idő, mint amennyit mi nyomdászok kívánatosnak tartanánk.

Az iparostanonc-iskolai hivatalos politikát különben az előttünk levő évkönyv következő sorai világosíthatják meg legjobban: „A háború utáni évek reformtörekvései nem hagyták érintetlenül az iparostanoncoktatás területét sem. Arra hivatottak és kevésbé hivatottak mindenáron új szellemet, új törekvéseket kívántak belevinni a tanoncoktatásba. E törekvések főleg arra irányultak, hogy a tanonciskolát többé-kevésbé gyakorlati műhelyiskolává alakítsák át. Kialakult egy olyan radikális irányzat is mely az úgynevezett közismereti tárgyak tanítását teljesen kiküszöbölendőnek tartotta a szakoktatás minél nagyobb mérvű kiterjesztése érdekében. E túlzások elé valószínűs talalomfát emelt az a kultuszminiszeri rendelet (7000/1935. sz.), amely szerint minden iskola munkájában a nevelési szempontoknak fokozottabban kell érvényesülniök s minden iskola legelső föladata a nemzeti művelődés egységén való munkálkodás.”

E különben igen tiszteletreméltó szempont követése kapcsán a leventezés stb. jó harmadrészét vonja el a különben szakoktatásra fordítható, amúgy is szűkös időnek. Nem lehetne e bajon valamiképpen enyhíteni?

A szedőgépes munka birodalmából

Mennyi a gépszedő fizikai munkateljesítménye? Azoknak az általános véleménye, akik nem gépszedők, többnyire az, hogy utóbbiaknak a foglalkozása kényelmes, cseppetsem megerőltető. Könnyedén ülnek a széken, a billentyűzés pedig játsszi munka. Ezzel szemben nézzük meg, mi a valóság, melyet egy külföldi gépszedő elénk tár. Egy billentyű leütése szerinte kb. 35 gramnyi munkaerőt képvisel. Óránként 5000-nyi betűteljesítményt alapul véve, ez 6 órás munkaidőben 30.000 betű. Most szorozzuk ezt az óriási betűmennyiséget 35-tel, mivel minden egyes billentyűzéshez ennyi gram munkaerő szükséges, és az eredmény még a gépszedőt is bámulatba ejti: a gépszedő napi munkateljesítményével csökkentett munkaidőben 1050 kg-nyi munkaerőt használ föl. És mondhatjuk, hogy legalább ennyit, mert a gyakorlatban a billentyű leütése többnyire a szükségesnél nagyobb erővel történik. Ha még azt is figyelembe vesszük, hogy a több mint tíz métermázsás erő kifejtés nem az erősebben kifejtett emberi izmok, hanem a kéz ujjainak eredménye, akkor nem túlzás az a megállapítás, hogy a gépszedő az agy- és idegszervek lázasan rendkívüli igénybevétele mellett még igen tekintélyes testi munkát is teljesít. (sz.)

* * *

Kizárás a Monotypeon. Lapunknak még az első számában Bánhegyi kollégám Monotype-szedők részére útmutatással szolgált a gyengébbre illetve erősebbre öntést illetően. Erre egy másik ismertetés látott napvilágot Tirk szaktárs tollából, mely előbbi kevésbé használhatónak tartja. A Bánhegyi szaktársam által ajánlott „S”-tű használhatósága azonban mégsem képezhet vitát tárgyát. Igen sűrűn van erre szükségünk, különösen táblázatos szedéseknél, de nem említhetem utolsó sorban azokat az eseteket sem, amikor kompressz szedésnél még néhány betűt szeretnénk a szedett sorba bevinni. E két ismertetést nyomon követte egy harmadik, mely a dupla kizárás használhatóságát ismerteti. Nem szorul bizonyításra, hogy mily nagy jelentősége van ennek a műveletnek táblaszedésnél akkor, amikor olyan rovatok vannak, amelyekben középre zárt szavakat is kell szednünk. Ennek használata azonban csak akkor javasolható, ha a középre zárt szöveg annyira változó, hogy annak összeadása és a fennmaradó egységek felezése nem volna gazdaságos. Tehát ennek elbírálása mindig a szedőre tartozik; itt határvonalat nem húzhatunk. A G. Sz.-ben napvilágot látott cikk

a dupla kizárásról eredetileg a német nyelvű „Die Monotype-Setzmaschine Modell D” című szakkönyvből van véve, de hiányos, mert az ott olvasható jegyzet is éppen nem mellékes dolgot tartalmaz. Lehet, hogy ez elkerülte kollégám figyelmét és ezért igyekszem munkáját kiegészíteni. A Grafikai Szemlében közölt mintaszedés méretezése sem mondható ez esetben szerencsésnek, mert abban a legnagyobb eltérés sem haladja meg a három négyzetet és ahogy az ismertetés szól, úgy a mintaszedésben érzékelteni kellett volna azt. Csak nagy eltéréseknél kell a papírost visszatartani; abban az esetben, amikor oly csekély az eltérés, mint a mintaszedésben: nem négyzetet ütünk, hanem az alsó 15-ös kizárást ütjük le – mely tudvalevően 18 egységnek felel meg – és a töredéket a fent említett könyv jegyzete szerint a következőképpen rendezzük el: alsó kizárás 1 2 3 4 5–7 8–9 10 11 12 13 14 egység 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15. Tehát, mint látjuk, teljesen fölösleges az egységkeréknek kézzel történő előrehajtása. Tájékoztatóul még annyit jegyzek meg, hogy az alsó kizárás papíron történt lyukasztása a szedésben fölösleges anyagot nem ad. Thieme Ernő.

* * *

A gépszedő és az 5000 „n”. Figyelemmel kísérve a Grafikai Szemle számait, melyek számomra – és azt hiszem minden nyomdász számára – valósággal élményt jelentenek, gondoltam arra, hogy egy, eddig ugyan több ízben említett, de kellő módon még meg nem világított kérdéssről, a gépszedésről s főleg az irigylt gépszedőkről szóljak néhány szót.

Mi is az a gépszedő? Munkáltatói meghatározásban (tisztelt a kivételnek!) az üzemnek az az egyik fontos alkotóeleme, mely a szedőgépet kiegészítve, óránként ötezer „n”-et tartozik minden körülmények között szállítani s mindezért aránytalanul túl van díjazva. A felületes szaktársak szerint pedig az a „mázlista”, akinek sikerült a mindennapi kenyérért folyó harcban a front mögött elhelyezkednie s amíg ők, a többiek, állják a nyomdai termelés viharait, addig a gépszedő nyugodtan dolgozhat a gépénél, amelyről mint valami biztos „deckung”-ról az efféle dolgok visszapattannak.

E meghatározások után inkább az elsővel, a számunkra jóval lényegesebb vélemény-nyel szükséges részletesebben foglalkozni, hiszen amaz úgysem a meggyőződés, még kevésbé a rosszakarat, inkább a szelíd csipkelődés szüleménye. Az első definíció viszont magában foglalja a gépszedés archimedeszi pontját: az ötezer „n”-et, amit nekünk, mint vállalt kötelezettséget, teljesí-

tenünk kell. Akik pedig ezt a kötelezettséget annak idején vállalták, nagyon bölcsen megállapították azokat a feltételeket is, amiknek a segítségével ez a teljesítmény elérhető. E feltételek a legszélesebb nyomdai körökben ugyanúgy ismertek, mint a fent említett követelmény, a gyakorlatban azonban sokkal ritkábban hallhatók... Szükséges tehát beszélni azoknak hiányáról, a hiány következtében be-beálló akadályokról, amiken keresztül kell a gépszedőnek a megállapított mennyiséget, természetesen a legminimálisabb hibaszázalékkal, előállítania.

Az első akadály maga a gép. Igen, a gép, melynek nemcsak a szedő normális erő-kifejtése mellett kellene tökéletesen funkcionálnia, de az üzem jól felfogott üzleti szempontjából is. Ezt csak az a szellemes direktor vonja kétségbe, aki szerint: „rossz gép nincs, csak rossz szedő!” A gépek körüli helyzet jellemzésénél pedig elég utalni azokra a még üzemben levő nem öreg – a szaktársak találó elnevezése szerint „középkorú”, cirka 40 éves – masinákra, melyek a mellettük álló újabb és modernebb gépek mellett legfőleg csak a technikai fejlődés szemléltető oktatására volnának alkalmasak. Ezeknek a gépeknek a megjavítására az üzem szerelői nem érnek rá, úgyszintén a viszonylag még jó gépeken előforduló javítások, alkatrészek kicserélésére sem, hiszen egy-egy szerelőnek sokszor hús gépet is kell egy-egy munkanap alatt ellátnia, apró „störung”-okat s az alkatrészeket elvégeznie. A szedő pedig munkája közben kinlódik. Ha megáll az osztó, avagy egyéb hiba van, jelez és vár egész addig, amíg megúnja s próbálja megjavítani maga, miáltal eddigi munkatempójából kizökken, a kéziratolvasás folyamatosságát elveszti, pedig az néha a legrutinosabb szedőnek is valósággal rejtvényyszerű ákom-bákom.

A gép és a kézirat képezte akadályokon átvergődve folyik a tulajdonképpeni szedés. Rendszerint azonban nem úgy, mint a fölületes szemlélők gondolják. Bármily hihetetlenül hangzik is, nem „nyugodtan ülve”, hanem úgy, hogy például 30 sort szed a IV. számú gépen 12 ciceróra petiből, akkor jön a mettőr egy újabb fleckkel, ami rendszerint nagyon sürgős s a szedő „átül” a XII. számú gépre s „kivágja” azt a pár sort 27 ciceróra borgiszból. Az átülést tessék úgy elképzelni, hogy a terem elejéről átmegy a terem végére, egyik kezében a kézirat s az előbbi gépből kivett ékek, a másikban pedig – mivel a gépszedés ülve történik, s a használható szék mindig kevesebb a szükségletnél – cipeli a széket. Ez azután a legkülönbözőbb módon folytatódik. A legrövidebb időközökben költözködik a szedő egyik

gépről a másikra, keskeny hasáb után szélesre stb. De az objektivitás kedvéért le kell szögezni, hogy hosszabb kondíció alatt akad olyan munkanap is, amikor csupán három-négy gépen kell egy-egy szedőnek dolgoznia. Hozzászámítva ez akadályokhoz az elkerülhetetlen apró störungot, a közben oda-odacsúztatott „pár sor” korrektúrát és végül azt, mikor kéziszedő kollégánk ama határozott véleménye után, hogy: „a kenyérbetű nagyon kopott s géppel pár perc az egész”, kapunk egy-két hirdetést, verzálisokkal, félkövérrel, kurzívval, jobbra-balra zárással stb. Munkaidő végén azután feláll a szedő s megpróbálja beírni a napi teljesítményt, ami nem könnyű feladat, hiszen nem is tudja ezt a sokféle megszakítást mind fejbentartani. De ha tudná, akkor is hiányzik az az idő, amit a felsoroltak elrabolnak s ilyenformán hamarosan ki lehet számítani az irodában, hogy az 5000 helyett csak 4700 „n” van. Hogy miért? Nem lehet vitás: a szedő hibájából!

De ezek a megállapítások csak a nagy üzemekre vonatkoznak. Sokkal nehezebb a helyzete a gépszedőnek, ha kis üzemben, szerelő nélkül dolgozik. Itt nem kell ugyan s nem is lehet „átülnie”, ezzel szemben maga végzi az alakításokat, amik számban ugyanannyit, időben pedig még jóval többet jelentenek. Ugyancsak a gépszedőnek kell a kazánt töltenie, minden előforduló üzemzavart megjavítania, a gépet állandóan ellenőriznie, rendben tartania, mert ezek mind elsődrendű előfeltételei annak, hogy szedni tudjon, ami a legtöbb kis nyomdában a nyomtatógépek idegölő fülbezugása közben történik. Ilyenformán a kis üzem gépszedője bizonyos fokig a szerelő munkáját is ellátja.

Természetesen ezek csak egy részét képezik a gépszedő munkájával járó – és kis jóakarattal megszüntethető – kellemetlenségeknek, de tekintettel kell hogy legyünk lapunk terjedelmére... Ahhoz mindenestre elég, hogy az olvasók láthassák a gépszedő munkáját, ami korántsem olyan kényelmes, mint látszik.

Ami végül az ominózus 5000 „n”-t illeti, az mindig megvan ott, ahol a gépszedő teljesítőképessége helytelen munkabeosztással, rossz kézirattal, avagy ócska, megviselt géppel nincs megterhelve. R. J.

* * *

A gépszedés súlya. Ismeretes dolog, hogy 1 cm² normális magasságú kéziszedés 19–194 g súlyú. Kisebb fölületek számításakor kerekén 20 g-ot is lehet venni. 1 dm² eszerint 1'90–1'95 kg-ot nyom, tehát gyengén 2 kg-ot. A szedés hosszúságának és szélességének mérése után ilyen alapon

könnyen kiszámítható a súlya. A nyomdász azonban tipográfiai mértékkel dolgozik. 20 ciceró széles nonpareille sor 40 g, kolonel 45 g, petit 54 g, borgisz 60 g, garmond 65, ciceró 80 g. Egy ív szedésnek súlya kb. 60 kg. A gépszedés – tekintettel az öntvény likacsosságára – jóval könnyebb súlyú, mint a kéziszedés. Általában a gépszedés súlya rendszerint csak háromnegyed része a kéziszedésnek. (–ly.)

* * *

A gépszedők továbbképzése Dánországban. A dán gépszedők egyesülete, mely 1921-ben országossá lett, a gazdasági és egészségügyi kérdéseken kívül főleg a továbbképzéssel foglalkozik. 1922-től kiadta a „Maskinsøetterblad” című lapot, mely megfelelt a volt német „Technische Mitteilungen” című szaklapnak és a gépszedés szaktechnikai kérdéseit tárgyalta. A dán egyesület a múlt évben kimondotta, hogy az összes kategóriák számára közös szak kulturális lapot ad ki, minek következtében a gépszedők lapja is megszűnt. A dán gépszedők részére nemrég gépszedő-iskolát létesítettek. Az iskola tanítója Rasmussen kollégánk, a kopenhágai csoport elnöke, akit gépszedői körökben külföldön is előnyösen ismernek. Az iskola egyelőre két szedőgéppel rendelkezik, az egyik Linotype két fő- és két mellékmagazinnal van ellátva, mely utóbbiakban címbetűk vannak. Az iskolát csak tanult gépszedők látogathatják. Az oktatás célja a szedőgép szerkezetének ismertetése és a nehezebb szedés-munkák tanítása (hirdetés-szedés, vegyes szedés, klisék körül stb.). (sz.)

* * *

A japánországi legújabb írószedőgépnek „Tanshiki Printing Typewriter” a neve. Főtalálóját Usijamának hívják. A találmány kiindulópontja a rendes írógép. A gép egyik része a billentyűzetet meg a papiroost gombolyító íróhengert foglalja magában, másik része egy betűszekrény vagy 3000 betű-típussal. Az íróhenger meg a betűszekrény oldalt eltolható, úgyhogy a betűtípus pontosan a levonaton megkívánt helyre juttatható. A gép működésekor a lebillentyűzött betűtípus befestékeződik, az íróhengeren levő papiroszhoz lökődik, majd pedig visszakerül a kiindulási helyére. A sor kizárása fölösleges, mert hiszen a japán írást nem balról jobbra, hanem fölülről lefelé olvasják. A kész levonatokat oldalakká ragasztják össze, s végül az offset-nyomatás céljára átnyomatot készítenek róluk. Amint látható, a japánok új szedőgépe nem jelent forradalmat a tipográfiában, éppen úgy, mint a „Typar” meg a fotografikus szedőgépek sem jelentettek. Höhne O.

NYOMDÁSZATI ARCHÍVUM

Kedves és egyszersmind igen értékes kis könyvvel gazdagodott Archívumunk Szabó Dezső kollégánknak, az Atheneum nyugalmazott igazgatójának jóvoltából. Nyomdászattörténetünk egyik legszebb és legmagasztosabb alakjának, Tótfalusi Kis Miklósnak. Amszterdamban, 1687-ben megjelent új testamentuma ez az Elzevir-formájú könyv, kb. 12 ciceró széles és 25 ciceró magas kolumnákkal. A 640 oldalra terjedő mű gyönyörű medievális betűje kompressz kolonelnak felel meg. A görög-római építészeti keretbe foglalt rézmetszetes teljes cím: „A mi Urunk Jesus Christusnak Új Testamentoma. Magyar nyelvre fordítottatott Károli Gáspár által. És mostan utjonnan e' kisded formában kibotsáttatott Amstelodamban M. Tótfalusi Kis Miklós által 1687. esztendőben.” Az oszlopcarnokot mutató keret oromzatán harsonázó angyal; jobb kezében könyvecskét tart, amelynek nyitott oldalán ez olvasható: „Örökké szolgáló evangéliom”. A könyv bőrkötésének gerincét remek aranyozás borítja. – A nagy könyvnyomató és nyelvtudós Tótfalusi Kis Miklós 1650-ben született Alsó-Misztótfalun. Enyeden diákoskodott. 1677-ben rektornak ment Fogarásra, ahol három esztendeig vesződött az iskolás gyerekekkel, majd – összekuporgatva vagy háromszázötven tallért – Hollandiába mentakadémiára. Egy kis utrecht-i és leydeni tartózkodás után azonban hátat fordított a teológiát tanulmányoknak és – harmincesztendőskorában – beállott az amszterdami Blaeu-tipográfiába nyomdászinak. Kemény akarata és vaszorgalma révén néhány év alatt világhírű betűmetszővé küzdötte föl magát. Gyönyörű betűtípusaiért, „targoncán tolták házához a pénzt”. Sikereinek és anyagi boldogulásának teljében is megmaradt népét szerető és érte minden áldozatra kész magyar embernek, s elhatározta, hogy saját költségen kinyomtatja számára az akkori idők legnagyobb szellemi szükségletét, a bibliát. 1685 májusra el is készül a nagy munkájával. Utána 1687-ben a most szóban levő új testamentumot, majd pedig Szeidl Molnár Albert zsoltsárfordítását nyomtatja ki, az utóbbiakat 4200–4200 példányban (a biblia példányainak mennyisége 3500 volt). 1699 végén hazajött Kolozsvárra, s itt bérbe vette a református egyház nyomdáját, közel száz művet nyomtatva 1702-ben történt haláláig.

Amint említettük, Tótfalusi Kis Miklós nemcsak hogy nagyszerű betűmetsző és tipográfus volt, hanem nyelvtudós is egyszersmind. Újabbkori helyesírásunknak ő a legjelentékenyebb úttörője. Természetes tehát, hogy az akkor már széleskörű Károli-fordítás ortográfiájávált nem lehetett meglepő; ezt megváltoztatta, s itt-ott a fordítás stílusán is javított. A vaskalapos kolozsvári professzoroknak szemet szűrt, hogy a nyomdászember, a „hitvány vasmives” a szerinők őket megillető dologba meri beleártani magát, s azzal vádolták, hogy meghamisítja a bibliát. Kálváriás, nehéz idők következtek szegény Tótfalusi Kis Miklósról. Egyházi és világi hatóságoknál föl-följelentgettek, rágalmazták, mindent keresztbe tettek az útjában, s még a családi szentélyének megszólásától sem riadtak vissza. A sokat üldözött ember erre megírta az „Apologia Bibliorum”-ot, amelyben egyrészt a maga nyelvtudományi álláspontját védelmezi, másrészt pedig ellenségei irigységéről és rosszakarataról is megemlékezik. Újabb dühös fölhoránás és rágalmozón következett, amire aztán a maga híres „Mentség”-ét írta és nyomtatta ki Kis Miklós. Ezért eklézsia-követésre ítélték, ami aztán végleg megtörte a már amúgyis idegbeteg s öregedni kezdő nagy férfiút.

A nagy magyar könyvnyomatónak a kolozsvári temetőben nyugvó porai fölé a kolozsvári nyomdászegyesület állított síremléket a nyolcvanas években. Életrajzát többben is megírták; legbővebben Dézsi Lajos a „Magyar író és könyvnyomatók a 17. században” c. művében. A Grafikai Művészetek Könyvtára is elég bőven és alaposan foglalkozik vele.

FÖLJEGYZÉSEK

Borítékunkról.

Borítékunkat a szakkulturális munkacsoportok egyik gyors és magas fejlődöttségű résztvevője, a grafikai pályázatokon is többszörösen díjazott Csizmazia Kálmán kollégánk tervezte. A nyomtatás a Világosság-nyomdában történt.

Mellékleteinkről.

Nyolc oldalra terjedő szedési és ólommetzes mellékleteinket, valamint a boríték 3. és 4. oldalán levő példákat is, a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoporájainak neveltjei Erveszték és metszték őlomba. Kiszedésük a Világosság-nyomdában történt.

Nyomdai tüzesetek.

A toluol gyúlékonysága már megint egy emberéletet követelt áldozatul. A napokban a Globus-nyomdában tűz ütött ki és egy tűzoltót a gázok megöltek. Hogyan és miként történhetett az eset, történt-e hiba valamely részről: nem mi vagyunk hivatottak eldönteni, csak azt kell megjegyeznünk, hogy az ily gyúlékony és robbanékony anyagokkal való munkálkodásnál még a legnagyobb óvatosság is elégtelen. Nem ez az első tüzeset, ha a többiek nem is végződtek ennyire tragikusan. Minden rotációs géppel felszerelt mélynyomató üzemnek megvolt már eddig is a maga kisebb-nagyobb tüzesete. Többnyire szikrát kapott a fölgyülemlt toluolgáz; vagy valamely elektromótortól, vagy a delezes papirostól. Ritkább esetben vígyázatlanság a baj oka.

A toluol tudvalevően gyorsan párolog, gázosodik és a gázok a legkisebb szikrára is robbannak. Nem kell más, mint hogy valamelyik exponált helyen lévő elektromótoron ne legyen szikrafogó, vagy az rosszul működék és már kész a baleset. Egy más eset, mely rotációs gépeinknél ugyancsak gyakran előfordul: a papirostekerics – akár gyári, akár raktározási hibából – delezes és nyomtatás közben szikrát húz maga után, mely szikra néha oly erős, hogy elegendő a felgyülemlt gázok felrobbantására és az egész gép, vagy festékanyag lángbaborítására. Megjegyezzük, hogy ezt a delezességet az első oldal nyomtatása – erős nyomás gumi- és rézhenger közt –, majd a nyomtatás melegen való szárítása és hirtelen lehűtése még inkább fokozza; ezért az ily gyulladás a hátsó oldal nyomtatásakor szokott előfordulni. Egyik üzemünk a gyakori ily begyulladások ellen akként védekezett igen egyszerűen és hatásosan, hogy az ily veszélyeztetett ponton nem engedte a toluol-gázokat összegyűlni, hanem ventilátor segítségével elhajtotta. Ezzel az egyszerű megoldással fején találta a szöveget; azóta nem is volt több tüzesete.

Legjobb védekezési mód a tűz megelőzésére: lgyekezünk minél kevesebbre redukálni a toluol párologását, már csak egészségi szempontból is. Semmiféle nyitott edényben ne tartsunk toluolt. A rákel lemosására

használt teknőnek jól záródó teteje legyen és csak annyi hígítóanyag (toluol, xilol, heliol) legyen a gépteremben, amennyit a munkamenet megkíván. A mosáshoz fölhasznált hígítóanyagot ne öntsük ki a csatornába. Először is kár a drága anyagát, melyet alapos szűrés és leülepedés után sötétszínű festékhez még fölhasználhatunk. Másodsor meg úgy járhatunk, mint egyik üzem járt, t. i. a csatornában gyulladt ki a toluol. Még cifrább eset: A piszkos toluolt a WC-be öntötték, de természetesen a vizet ráhúzni elfeledték. Egy erős dohányos munkás, mivel mindenütt tilos a dohányzás, ott akart eszvenedélyének áldozni. Nekivetközve rágyujt egy cigarettára és hogy az égő gyufa bajt ne okozzon: beledobja a WC-be. Képzeliük meglepetését, mikor hatalmas lángnyelv csap ki onnan, s őt alaposan megpörköll.

A rongyokat se gyűjtjük össze a gépteremben, hisz nem egy példa van az olajos, benzines rongyok öngyulladására. Sőt a toluolos rongyok mosására külön figyelmet kellene fordítani. Nem is olyan régen az egyik budapesti nyomdában egy munkás a rongyok mosásával volt elfoglalva, közben a mosógép elektromótortól a toluolos rongyok lángra kaptak és a szegény munkás halálra égett.

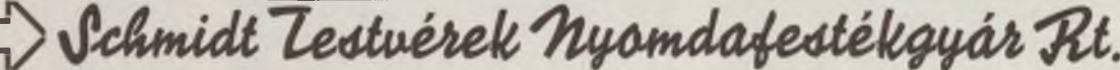
A toluol, xilol, heliol égése roppant mennyiségű koromfekete és mérgező füsttel jár. Ennek a füstnek volt áldozata a minapi tűzoltó is. Tehát jó gázálar nélkül ne is merészkedjünk a füstbe bemenni.

Oltószereink közül régebben a porral és savakkal oltót használtak; újabban a habbal oltó készülékeket is szokták használni a hasonló tüzeknél. Az első kettő mintegy elsőprl a tüzet, de ha valahol, valamely eldugott helyen ott marad egy kicsinyke lángocska, avagy parázs: a tűz hamarosan újra föltámad. A habbal oltó készülék – mint a neve is mutatja – vegyi habbal földi el a tüzet, amely ennek következtében, ha mindenütt el van földve: elfullad. Ha a festéktartóban levő festék gyúl ki: legbiztosabb oltásmód, ha a festéket leengedjük a tűszekrénybe – melyet minden mélynyomó üzem köteles tartani – és azután a fönnmaradó lángokat oltuk el az oltó szerkezetekkel. Mindenesetre az ily tüzek oltása a legnagyobb óvatosságot, hidegvért és körültekintést igényli, nehogy nagyobb kárt okozzon az oltás, mint maga a tűz. Ifj. Novák László.

Könyvnyomtatás a mai Japánban.

Az olvasás a 80 milliónyi japán nép minden rétegében szenvedélyé vált. Az „Osaka Mainicsi” és az „Osaka Aszahi” című újságok egy milliót meghaladó példányban jelennek meg napenként a Kodanszka cég kiadásában, amely ma a Keletnek, sőt talán az egész világnak a legnagyobb kiadóvállalata. A különleges és az idegenek előtt teljesen ismeretlen betűk és jegyek nagy száma miatt a könyvkiadás Japánban mentesítve van a külföldi versenytől és így olyan monopóliumot élvez, amely az európai országokban lehetetlen volna.

Noha a japán könyvpiac és könyvkereskedelmet a gazdasági válság hátrányosan befolyásolja, mindazonáltal a téren a baj kevésbé érezhető, mint a többi iparágokban. Ez a körülmény a kiadók és a könyvkereskedők egymás között létesített, kölcsönösségi elven nyugvó egyezményének tulajdonítandó. A közönségnek a megszabott áron alul sem könyvet, sem folyóiratot eladni nem szabad. Azt a könyvárust, aki ezt a tilalmat megszegi, azonnal kizárják az egyesületből és az egyesület tagjainak vele semmiféle összeköttetést tovább fenntartani többé nem szabad. Hasonló elbánás-

Schmidt Testvérek Nyomdafestékgyár Rt.
Gyártmányok: Rákospalota, Pázmány ucca 41. szám.
mindenféle könyv-, kö- és offsetfestékek; mélynyomató- és anilin-gumi-
nyomató-festékek; valamint mindennemű nyomtatási segédanyagok.
Telefónszám: **2-952-85**

ban részesül az olyan kereskedő, aki az eladott könyvek vagy folyóiratok árával a megszabott határidőn belül a kiadóval el nem számol. Említésre méltó a japán könyveknek a nemzeti sajtóban való óriás mérvű hirdetése. Az újságok első és gyakran következő oldalainak jókora részét a könyvkiadók és könyvkereskedők hirdetéseivel foglalják el. A nagykereskedő a kiadótól a könyvre rányomtatott árból 35–40 százalék engedményt kap: ez viszont a kiskereskedőnek 15–20 százalékot azzal a föltétellel biztosít, ha az eladott könyvek árával minden hó 20-án pontosan elszámol. A három hónap alatt el nem adott könyveket – minden kötelezettség nélkül – visszaküldheti, de az ezen időn túl is visszatartott könyvek engedményes árát tartozik megfizetni.

A folyóiratok és tudományos szemlék fejlesztése hasonló módon történik. Ezek nagyban való árusítása legnagyobb részt a Tokiodo, Tokaido, Korakan és Daitokan cégek kezében van. A hatalmas Kodanszka érdekköréhez tartozó Tokiodo cég egymaga egymillió jent meghaladó tőkével rendelkezik és kezeli között tartja az összes folyóiratok terjesztését. A havonként megjelenő folyóiratok előfizetőinek száma az anyaországban és a gyarmatokban 15 millióra tehető.

A japán újságok reggeli kiadásának nagy része tele van a megjelent vagy sajtó alatt levő könyvek hirdetésével, amelyek a könyv szeretetét propagálják kulturális hívalásuk mellett igen jelentékeny részét szolgáltatják a sajtó anyagi szükségleteinek. László Dezső.

Fali táblázatok a nyomdában.

„Hány ívet vegyek ahhoz az ezer darab rópcédulához?” – „Oszd mennyi is az a 90 milliméter?” – hangzanak sűrűn a kérdések. Néhol megfelelnek rá, néhol nem, de a legtöbb helyen ceruzahegyre bízzák a dolgot ahelyett, hogy az Évkönyv megfelelő táblázatában keresnek meg rá a legpontosabb választ. A húzódozás érthető, ha meggondoljuk, hogy ez a díszes kiállítású könyv a nyomdában való rövid használat után úgy nézne ki, mint a kéményseprő beírókönyve, amely tudvalevően nemigen tartozik a legtisztább tárgyak közé. De nem is szükséges az ideai Évkönyvet ilyen célra igénybevenni. A legtöbb nyomdásznak van odahaza régi évfolyamú Évkönyve, mely a padláson vagy más ilyen kiöregedett könyvek szállásán hánykódik. Két könyvnek a táblázatait ki kell tépni s egy vastagabb papírosra felhúzni. Az elszennyeződéstől úgy óvhatjuk meg, ha belakozzuk. Nagyon jó erre a célra a sellak. Ez a denaturált szeszben oldódik. Nagyon olcsó. A bevonandó tárgytól azért nem kell sajnálni. A vizet nem eresztí át és a por s piszok letűrülhető a sellakkal bevont tárgyról. Ott, ahol az így preparált és esetleg egy csomóba összefűzött táblázatok rendelkezésre állnak, nem lesznek többé problémák az előbb írt kérdések. Egy deka sellakhoz három deka denaturált szeszt vehetünk. A sellak órák mulva oldódik fel. Képeket és más értékesebb nyomtatásokat cellofánborítással is megvédhetünk a portól és piszoktól. Juhász Béla.

Az írás nemzetközi szabványosítása.

Ilyen problémának megoldása foglalkoztatja Lendle nyelvűdóst. Abból a megállapításból indul ki, hogy valamely nemzeti nyelv írásánál a legfontosabb követelmény a hanghűség. Vagyis az, hogy minden egyes hangnak egy-egy betűjegy feleljen meg. Szerinte ez a modern nyelvekben igen csekély mértékben érvényesül. Például az angol nyelvben a hangok száma 43, az ezeket jelző betűk vagy betűösszetételek száma 206, a német nyelvben 41 hangot 92-féle betűjeggel jeleznek, a hollandusok 46-ot 84-gyel, a svédok 40-et 81-gyel, a dánok 42-öt 71-gyel, a norvégok 39-et 77-tel. Ha korábban egy bizonyos fokú hanghűség (fonetika) a nyelvekben meg is volt alapozva, a szavak változó kiejtése folytán ez többé-kevésbé veszendőbe megy. Végül egy bekövetkező írásreform a kiejtésnek megfelelő új helyesírási szabályokat létesít. Amíg a nemzeti nyelv szempontjából fontos a hanghűség, addig az idegen

nyelveket tanulók számára az volna fontos, hogy a tekintélyes számú nemzetközi értelmű szavak írása az idegen nyelveknél is egyezzen az anyanyelvben használatos írással. Az írás nemzetközi képe például a „konstrukció” szónál a következő: angol: construction; német: Konstruktion; holland: konstruktie; norvég: konstruksjon; svéd: konstruktion; dán: Konstruktion; francia: construction; olasz: costruzione; spanyol: construcción; lengyel: konstrukcja; cseh: konstrukce. Az ilyes elemzés azt mutatja, hogy a kiejtés gyakran az eltérő írásmód ellenére is egyezik és fordítottja is fennáll. Lendle szerint az írásreformoknál két szempontot kellene figyelembe venni: a fonetikát, vagyis a hanghűséget az egyes nyelvekben érvényesíteni és emellett a nemzetközi összeegyeztetésre is gondolni. Ily módon elindítható volna az írás nemzetközi szabványosításának folyamata, melynek mindenesetre évszázadokra volna szükség, hogy eredményt mutathasson föl. A nyelvtudós érdekes gondolatainak továbbszóvóztatása az, hogy a nemzetközi ortográfia hozzásegíthetne egy új világnyelv kialakításához. (sz. a. II.)

„Kis nyomdagép készítése.”

Kíváncsisággal figyelni a nyomdász a szakmája körül jelentkező irodalmat. Meglátva a könyvesboltban a fenti című füzetet, ellenállhatatlan vágy vitt rá tartalmának megismerésére. Vajon milyen szempontból szükséges a kis nyomdagépek építésének széleskörű ismeretése? Az úgynevezett „Technikai Zsebkönyvtár” szóbanforgó füzeté, amint az olvasásnál kiderült, olyan fából építendő kis nyomdagépekről szól, melyek rendes betűöntődei ólombetűkből összeállított formáról nyomtatnak. A gépszerszerítéshez és gépépítéshez nem szólnak hozzá. Viszont a szerző azt állítja az ólombetűkről, hogy „tiz kilogrammal egyenesen nyomdászoknak érezhetjük magunkat” – egy ilyen kitélt már nagyon is furcsái a nyomdász-szakember. Ahhoz meg mit szólnak a betűöntők, hogy az új betűk ára a füzet szerint kilogrammonként 2 pengő? Azt venné ki a füzetből, hogy a tartalma diáknyomdák alapításáról szól. Csak az ilyesmi ne nyujtsa valamely módon a kontárság elősegítésére alkalmat. A füzet egyébként egy vidéki blokkált nyomdában készült. (sz.)

Furcsaságok.

Kéthasábos négy soros cím egyik déli lapból: „A főváros megmenti az önhibájukból bajba jutott és zúrosások karmaiba került tisztviselőket.”

Elovasom mégegyszer. Nem tévedtem. Jól olvastam. Különösnek találom, hogy a főváros ilyen bőkezű eme tisztviselőket iránt.

A körülbelül száz soros szöveg utolsó tíz sorából aztán kiderül, hogy csak azokat mentik meg, kik önhibájukon kívül jutottak bajba.

A cím és a szöveg ellentmondanak egymásnak. Írjuk a lapoknál szokásos gyors munkamenet számjára? ...

... – Ugyancsak egy déli lapból:

... egy benszülőlt kézigránát merényletet követett el ...”

Az idézett szavak szerint világos, hogy a merényletet nem valami külföldi kézigránát követte el. Ha a kézigránát szóhoz -os vagy -tal ragocskát teszünk, vagy pedig kötőjellel kapcsoljuk az utána következő szóhoz, megkapjuk a helyes értelmet. Tirk S.

A vidéki szakkultúra és a Grafikai Szemle.

Egyesületünk most megjelent 75. évi jelentésében a kerületekről szóló ismertetések kitérnek a szakkultúrára is. Örömmel vehető tudomásul, hogy a kerületek jelentése szerint a Grafikai Szemle megindítása pezsdítő és jótékony hatással van a vidék szakkulturális életére. A Grafikai Szemle az a közös szakkulturális orgánus, mely a szakismereteket és a tipográfiai ízlést és művészetet eljuttatja az ország minden részébe, ahol szakársaink működnek és dolgoznak. Az igazi nyomdász

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDÉ RT.

RÉZLÉNIAGYÁR
KÖNYVKÖTÉSZETI
ANYAGOK RAKTÁRA

BUDAPEST
VI, DESSEFFY UCCA 32

TELEFÓN: 1-223-70, 1-271-18

fejlődni, szakmájában előbbre jutni igyekeznek. E törekvést alátámasztja, előmozdítja a Grafikai Szemle. (–ly.)

A szép nyomtatvány és az olvasó.

A minap olvastam valamelyik fővárosi napilap feljegyzési rovatában, hogy a szombathelyi „Írótkő” című szépirodalmi lap most érkezett el fennállásának első évfordulójához. Megjegyeztem a lap mellesleg azt is, hogy ez nagy szó a vidéki irodalom berkeiben és feljegyzésre méltó.

Amikor olvastam ezeket a sorokat, elgondolkodtam e kérdés felett és arra a megállapításra jutottam, hogy feltétlenül van ennek az ügynek olyan oldala is, amelylyel érdemes és kell is nekünk nyomdászoknak foglalkozni. Jónéhány vidéki folyóiratot lapozgattam már át és – sajnos – szomorúan láttam a legtöbb esetben, hogy ezek a nyomtatványok olyan tipográfiával készülnek, hogy annak láttán egyáltalán nem csodálkozom, ha az olvasóközönség nem szívesen veszi azokat kezébe. Pedig a vidéki folyóiratokat szerkesztő írókon, költőkön kívül nekünk, nyomdászoknak is emines érdekeink fűződnek ahhoz, hogy a vidéki kultúrgócponatokon minél több folyóirat jelenhessen meg, szolgálva a művelődést és keresteli lehetőséget nyujtva több-kevesebb nyomdászoknak is.

Hogy a vidéki szépirodalmi folyóiratok nem jubilálhatnak hosszabb időt egy esztendőnél, annak nem kis mértékben oka az, hogy azoknak megindítóit úgyszólván semmit sem törődnek azzal, hogy milyen könnyűben juttatják el mondanivalóikat az olvasókhoz. Nem arra kellene ám helyezni a fősúlyt a szépirodalmi lapok indításánál, hogy olyan nyomdában készüljön a mű, ahol „olcsón” állítják elő, hanem ezeknél a nyomtatványoknál a döntő tényező az kell hogy legyen: milyen lesz a megjelenési formája a műnek? Ez pedig elsősorban a rendelőtől függ! A rendelőtől függ pedig azért, mert olyan nyomtatványt fog kapni, amilyen nyomdát bízik meg a mű előállításával és amennyit fizet érte.

Mi is tulajdonképpen a könyv, a folyóirat?

A könyv nem más, mint egy-egy miniatűr színház, kultúrpalota, amelynek kicsinyiségénél csak a nyilvánossága nagyobb; amelyben a betű-primadonnák mondják el a legszebb beszédeket, csattogják el a pattogó rímeket, muzsikálnak vérpezsdítő énekeket, felelemlenek a

gondolat szárnyán a tudás magasságos birodalmába, ahol a szívünk, lelkünk, eszünk megfürödhet, felüdülhet az emberi piedesztálra emelő kultúrájukban; megismertetik velünk a mélységeket, ahol orgiákat ül a bűn – s a sok-sok apró, fekete betű fölébreszti lelkiismeretünket, megtanít bennünket arra, miként lehetünk valóban emberi emberré.

S ha betűnek ilyen fenséges, magasztos hivatása van életünkben, akkor feltétlenül megkívánhatja az olvasóközönség, hogy ezek a betűszereplők szép kosztümökben és díszes, ízléses dekorációk keretében jelenjenek meg előttünk a patyolatfehér, ragyogó papíros-színpadon.

Legtöbbször ötletelen, szürke címlapok veszik el az olvasó kedvét attól, hogy elolvassa az eléje kerülő sajtóterméket. Pedig a címlap a bejárat a betű-színházba! A címlap a bíborfüggöny, amely eltakarja egymás elől a két érdekelt felet, akik pedig feltétlenül egymásra kell hogy találjanak. Ha ez nem következik be, akkor rossz a „rendezés”. Éppen ezért a címlapnak díszességében is egyszerűnek, egyszerűségében díszesnek – szépnek kell lennie, hogy csábítsa az olvasót a fellébbentésre. Legyen a címlap szétnyíló bíborfüggöny, mely sokszor fog fellébbenni akkor, ha a betű-szereplők „szájába” adott mondanivalók érdeklődésre számíthatnak!

Követeljük meg a vidéki írók is írásaiknak a megfelelő keretet a nyomdától, mert hiába a legsziporkázóbb szellemesség, hiába a legtisztább kultúra, ha annak közvetítése olyan eszközökkel történik, amelyek alkalmatlanok arra, hogy a szépirodalom igen gyérszámú mecénásának kényes, fejlett ízlését kielégítsék. Nagyon-nagyon sok függ attól, hogy tetszetős, csinos formában juttassák el a vidéki tollforgatók is szellemi termékeiket olvasóikhoz, mert a fővárosi szépirodalmi lapok nem kis mértékben köszönhetik elterjedtségüket, olvasottságukat a nívós, tetszetős, művészi megjelenési formájuknak.

Itt azután akad pótolnivaló a vidéki nyomdatulajdonosok részére is. Nem szabadna nekik sem elhanyagolni annyira technikai felszerelésük felújítását, mint ahogy azt az utóbbi időben tették, mert ma, amikor minden téren minőségi termelésről beszélnek, nem maradhat le a vidéki nyomdaipar sem túlságosan a fővárosi nyomtatványnyívótól, hacsak meg nem akarja érnit azt, hogy ha valaki valamire való nyomtatványt akar készíttetni, akkor egyenesen szalad a fővárosba. Hiába lennének a vidéken ma a legjobb szakemberek, mert anyag dolgában annyira szegények a vidéki nyomdák, hogy azokban minőségi termelés csak nehezen folyhat. Hiába lenne viszont a legmodernebb anyag, ha nem volnának, akik szeretettel, hozzáértéssel lelket öntenek a holt matériába.

A legszebb kórus, a legzengzetesebb orkeszter a világ sok-sok nyelvének húsz egynéhány betűje, éppen ezért kell megteremteni a világon a betű kultuszát, hogy elhallgattathassuk a világszerte dúló harci zaj félelmetes kaoszá!

Hosszabb életűek lesznek a magyar szépirodalmi lapok s olvasótáboruk lényegesen gyarapodni fog, ha mind nagyobb súlyt helyeznek a megjelenési formára. A vidéki nyomdaiparnak pedig lépést kell tartania a fejlődéssel és modern eszközöket kell a kultúra-terjesztés szolgálatába állítania, ha jövőjét szilárdabb alapokra öhajítja helyezni. A szépirodalmi lapok lennének azok, amelyek még munkát adhatnának a vidéki tipográfusnak, mert ezek nagyrészt magasnyomatású munkák, a képes lapok előállítását ugyanis elveszi tőlük a mélynyomatás és az offset-rendszerű nyomtatás, amely egyelőre csak a főváros területén tud a maga számára teret biztosítani! Erdélyi József II.

Jubileumok.

Népszerű gépmester kollégánk, Einzig Mór ötvenéves nyomdász jubileumát május 27-én ünnepelte az Általános Fogyasztási Szövetkezet igazgatósága és a Rudas-nyomda személyzete. – Az Általános Nyomda Rt. két derék tipográfusának, Berger Zsigmondnak és Varsa Imrénének május 30-án volt az ötvenéves ünnepi rendezésük. Varsa íróember is egy szerszám. Többek közt megírta hadi fogságának emlékeit „Három év a cári Oroszországban” címmel. Przemysl várában került fogságba; önkénytelen utazásain megjárta Szamarkandot, Bokharát, európai Oroszország jórészt keresztül-kasul, míg végre élelmessége és szerencsés véletlen közrejátszása útján hazajutott családjá körébe.

Szakkultúránk története szempontból is jelentős az az ünnepség, amelyet a Magyar Nyomdászok Társasága május 26-án rendezett Löwy Salamon, a „Typo” grafikai ipari és kereskedelmi vállalat igazgatója ötvenéves nyomdászságának jubileumául. Löwy Salamon évtizedek óta kimagasló egyénisége szakkulturális mozgalmunknak. Jókai városában, Komáromban jegyezte el magát a nyomdászáttal, majd Budapestre kerülve, tetterejét egy azóta is mind magasabban ragyogó eszménynek, a nyomdászat művészi részének szentelte. Mesterszedő lett a legjavából. Ebbeli tanulmányai mellett tanításra is kerített időt. Már most harmincöt éve is – akkoriban mint a Könyvnyomdászok Szakköre alelnöke – nemes buzgósággal fáradozott a kísérleti nyomda megteremtése és a szaktanfolyamok körül. Tisztes nyomdász pozíciók hosszú sora következik ezután: művezető; főnökegyesületi titkár, s mint ilyen, a nyomdalpari rend és tisztesség erélyes védelmezője; grafikai szaküzlet tulajdonosa; betűöntődei igazgató; a főladatkörök különbözőségével, folytonos megfeszített tanulással, a köz odaadóan buzgó szolgálatával, minden téren kítűnő rátermettséggel, s végesvégig a magyar nyomdászati szakirodalom lelkes ápolásával. Gyönyörűséggel olvasuk még ma is Löwy Salamonnak már az első szakirodalmi zsenijét is: a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1906-i kötetében megjelent alapos tanulmányát a levélfejekről, nemkülönben a szaklapok hasábjain sűrű egy-

másutban megjelent egyéb cikkeit is, amelyek részben a régi Grafikai Szemlében, részben pedig az általa 1908 körül szerkesztett Magyar Nyomdászatban meg minden egyéb nyomdászati szaklapban láttak napvilágot. Onánál kötetel és füzetei is voltak: ilyen a több mint harminc esztendeje írt, de még ma is jól használható könyve a „Könyvnyomdai vázlatkészítésről”; ilyenek a nyomdai kalkulációról szóló írásai s ilyen a Novák Lászlóval együttesen csinált „Betűművészet” is (a Grafikai Művészetek Könyvtára II. és III. kötete). Valamennyi írását frissnek, aktuálisnak, hervadhatatlanul tanulságosnak érezzük még ma is, s fogják bizonyára érezni az utánunk következők nemzedékek. Löwy Salamonban tehát – egyéb jeles kvalitásai mellett – legalaposabb szakirónk egyikét tisztelhetjük.

A Grafikai Szemle szívélyesen köszönti jubilánsainkat, s hosszú, nyugodt és derűs öregséget kíván nekik.

Jugoszláv ősnymdátványok.

A velünk hosszú évszázadokon keresztül szoros államkötélben élt Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok, a magyar-osztrák közös közigazgatás alatt állott Bosznia-Hercegovina, az osztrákokkal közösködött Krajna és Stájerország déli része, végül pedig Szerbia és Montenegró, amelyek mind-mind a mai jugoszláv állam alkotórészei: mindezeidig tudtommal nem bírtak olyan művel, amely ezeknek az országoknak a mai polittikai struktúrájuk szerinti való könyvnyomtatástörténetét egybefoglalta volna. „Jugoslawische Rara und Rarissima” a címe annak a kiterjedelmű értekezésnek, amelynek szerzője, Mirko Breyer, röviden, de velősen tárgyalja a mai jugoszláv állam horvátok, szerbek és szlovének lakta területeinek ősnymdátványait, ékesítve a kicsiny művet bőséges illusztrációkkal és bevilágítván a három rónok néptörzs tipográfiajának kezdeti homályába. A legrégebb jugoszláv nyomdátványok eljéül a valószínűen Velencében 1483-ban, könyvnyomató és nyomdaváros nevének megjelölése nélkül megjelent horvátnyelvű, de egyházi-glagoliticus (cirillhez hasonló) betűkkel nyomtatott Missalét mondja a szerző. A második glagoliticus mű az 1493-ban Velencében piros-fekete színben nyomtatott „Breviarium Romanum Croaticae”, amely Magister Andreas de Thoresanis de Asula könyvnyomató impresszumával jelent meg. Ezután következik a Zengben (Senj, horvát tengerparti város) 1494-ben megjelent „Missale Glagoliticum”. Ez a zengli és a montenegrói Cetinyében ugyancsak 1494-ben alapított könyvnyomda volt az első két officína a mai Jugoszlávia területén. Az imént említett zengli Missaléból mindössze egy példány van a világon és érdekes fölemlíteni, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik. Baromics Balázs zengli kanonok, aki e műnek előző évi velencei kiadásánál még mint korrektor szerepelt, nagyban mozdította elő a zengli kiadás létrejöttét. Ebben a zengli könyvnyomdában 1496-ban még egy egyházi tartalmú mű jelent meg, majd tizenkét évi szünetelése után a Velencéből hazahívott, Zengből való Gregor nevű könyvnyomató vezetése alatt még három más egyházi mű horvát-glagoliticus betűkkel. 1508 óta ez a zengli könyvnyomda nem hagyott hátra további nyomokat létezéséről. Horvát nyelven, de gót betűkkel jelent meg 1495-ben Damianus de Gorgonzola Mediolanensis velencei officinájában (1493–1495) frater Bernardinus Spalatensis „Lectonarium”-nak nevezett, az evangéliumot tárgyzó műve. 1543-ban, illetve 1586-ban ugyancsak velencei könyvnyomdákban jelent meg két ilyen gótbetűjű horvátnyelvű mű. Benya-Kozsicsics modrusi püspök 1530-ban Fiumében nyomdát alapított, amelyben két vándorkönyvnyomatóval négy glagoliticus betűjű horvátnyelvű művet készíttetett. 1494-ben Cetinyében, a szerző szerinti tipografice kiválóan szép cirill-betűjű, „Oktoich” című, a görög-keleti egyház hívei számára nyomtatott egyházi mű jelent meg, amelyet a következő évben ugyancsak a cetinyei officinában készült még két egyházi könyv követt. 1519-ben egy Vukovics Bozsládár nevű, a törökök elől menekült montenegrói vajda alapított Velencében szerbnyelvű könyv-

THALIA DIVATÁRUHÁZ

Az Általános Fogyasztási Szövetkezet ruházati osztálya. A szervezett munkások legmegbízhatóbb bevásárlási helye. Lelkiismeretes kiszolgálás, olcsó ár. Nagy választék az összes női-, férfi- és gyermekruházati cikkekben.

AKÁCFUCCA2

nyomdát, amelyben 1538-ig nyomtatott több cirillbetűjű egyházi könyvet. Majd a hercegovinai Gorazdsze, Gra-csanica, Mileseva és Mrksina crkva nevű helységekből maradtak meg nyomai annak, hogy ott – valószínűen az ottlevő görögkeleti kolostorokban – valamilyen primitív főszerelésű nyomdafélek lehettek. A Szerbiában levő Rujan nevű kolostornak illyesfajta nyomdájából származik egy 1537-ben nyomtatott cirillbetűjű evangélium, amelynek tipográfiai munkáját a szerző igen gyatrának mondja: „alighanem fából készült betűkről nyomtatták”. Belgrádban egy Raguzából odavetődött, Gundulics Traján nevű könyvnyomató alapított nyomdát, mert 1552-ből megmaradt egy görögkeleti egyházi könyv, amely az ő impresszumát viseli. Bosnyák-cirill, úgynevezett boszánicska betűkkel 1512-ben jelent meg az első könyv Velencében. A továbbiakban a szerző felsorolja a világi tartalmú népies könyveket, amelyek elseje gyanánt megemlíti Marullics Márk spalatói horvát költőnek 1501-ben megírt, horvát nyelven latin betűkkel Velencében nyomtatott Judit és Holofernes versekbe foglalt történetét, amely száz év alatt (1521–1627) öt kiadást ért meg. Emlékezik több horvát nemzetiségű írónak a 16. és 17. századok folyamán túlnyomórészt Velencében nyomtatott műveiről. Ezek között van egy Augsburgban 1566-ban nyomtatott, Szigetvárnak Zrínyi által történt hősiességét tárgyazó, Karnarutics Bernát horvát költő által megírt műve is. 1595-ben jelent meg az első horvát, Vrancsics Fausztusz által megírt latin–olasz–német–horvát–magyar szótár. (A horvát nyelvet itt Vrancsics dalmát nyelvnek nevezi és szótárának címe: Dictionarium quinque nobilissimum Europae linguarum [Európa öt legelőkelőbb nyelvének szótára] s Nicolaus Morettus officinájában készült Velencében.) Ezután a szerző áttér a dalmáciai Raguzában a firenzei Mediciek nemesítő hatása alatt főként a 16. században nagy tökélyre emelkedett horvát nyelvű irodalomnak nyomdai termékeire, amelyek túlnyomó-

részt Velencében jelentek meg latin betűkkel (érdekes: egyikük-másikuk az akkori magyar fonetika szerint való írásmóddal); a közzétett címlapillusztrációk tanúsága szerint csinos metszésű medlevális betűtípusokkal és szép fametszetekkel. A reformáció délszláviai kihatásaképpen a württembergi Tübingában és Urachban, Trubár Primusz nevű, eleinte laibachi katolikus kanonok, majd krajnai reformátor nyomdájából kerültek ki szlovén- és horvát nyelvű, latinbetűjű nyomdai termékek, amelyek főként evangéliumfordítások és egyéb népies hittudományi könyvek. Ezt a nyomdát 1550 táján alapította az imént említett reformátor. Az első honi szlovén nyelvű nyomdai termék a krajnai Laibachban készült 1575-ben Mannel János nyomdájában, aki később – Manlius néven – Magyarország egyik leghányatottabb éltű vándorló könyvnyomatója lett. A bajorországi Regensburgban is készültek szlovén nyelvű könyvek, még pedig 1566-tól kezdődően, Burger officinájában. Hoffhalter Rudolf, a híres vándorkönyvnyomató, akit 1574-ben Magyarországból Zrínyi György gróf hívott meg a Varaszd melletti Nedeliste községbe, szintén nyomtatott néhány horvát nyelvű könyvet, többek között Werbőczy Istvánnak latin nyelvű „Decretum tripartitum” című magyar törvénykönyve horvát fordítását. Ugyanebben a varaszd iofficinában dolgozott a már előbb említett első krajnai tipográfus, Mannel János is. Mirko Breyer értekezése a Zágráb városában őrzött számos nyomdai termék, kódex és kézirat rövid méltatásával fejeződik be. Rasofszky Andor.

Tanay József emlékeztetése.

1929 nyarán tért örök pihenőre a valamikor hatalmas arányú Pesti Könyvnyomda Rt. technikai igazgatója, Tanay József, a Typographiának meg a Grafikai Szemlének egykori szerkesztője. Nagyszerű eszű, tündöklő kollégialitásával, csupa-szív ember volt. Áldásos keznyomát a nyomdászai körökön túl is emlegették, hiszen évek

során át ügyvezető alelnöke volt a Budapesti Kerületi Pénztárnak, egy fillérenyi jutalom nélkül végezve azt a munkát, amiért most méltóságos titulus és majdnem miniszteri fizetés jár.

Tanay József baráti köréhez tartozott a Pesti Könyvnyomda Rt. revizora, a jó költői vénájú Jándy Imre is, aki azóta már maga is követte mesterét a mulandóságba. Az ő „Archívum”-unkba szánt írásai közt találunk az itt következő karcollatszerű följegyzéseket:

Kitűnő emberismerő is volt Tanay József, s azonkívül minden komolysága mellett meglehetősen érkeke volt a humor iránt. Ha alkalom adódott: ez meg is nyilvánult azonnal nála.

Egy kis suszterlegény volt egyidőben az irodaszőlőgája. Kicsiny, de formás emberke volt, afféle kis mit-ugrálsz, de azok közé az emberek közé tartozott, akiknek minden mingyárt megárt, mert egy kicsit képezlődnék is. A kommún idején is ő volt a küldőnc.

Egy reggel nem jött be a szokott időben. Kimaradt vagy három napra. Abban az időben már cédulára sem igen lehetett kapni ennalót.

– Hát maga hol volt? – kérdezi tőle Tanay, mikor a kis ember megjelent és nagy illedelmesen jelentkezett előtte. – Miért nem volt itt már három nap óta?

– Elrontottam a gyomromat – nyafogta mentegetőzve a kis suszter.

Tanay nagyot nézett. Ezt nem várta.

– Boldog ember – szólott a legnagyobb komolysággal –, nekünk nincs mit ennünk és maga meg elrontja a gyomrát!

De nemcsak ennaláló nem volt akkor, hanem innivaló sem. Az öreg úr pedig szerette a borocskát. Valamelyik jóakarója kedveskedni akart neki, s kerített vagy három litert az akkor erősen tiltott folyadékából. Becsempészte a holduccai irodába. Abban az időben mindenki táskával, hátizsákkal s más efféle gyűjtő alkalmatossággal járt, amiben legtöbbször ugyan nem volt

LORILLEUX

CH. ÉS TÁRSA RT.

KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDAI FESTÉKGYÁR

IRODA: BUDAPEST

IV. FERENC JÓZSEF RAKPART 27. SZ.

GYÁR: BUDAFOK

TELEFÓNSZÁM: 2-696-35 • 2-697-78

semmi, de... hátha történnek csodák s ha valami kerül, legyen miben haszálható.

Tanaynak is volt egy ilyen kis kézi táskája akkor. Ebbe helyezte el az üvegeket nagy gondnal és nagy aggodalommal. Mert tudnillik ő Rákospalotán lakott, s a nyugati pályaudvarnál ki volt téve annak, hogy megvizsgálják, hogy mi van a táskában, akkor pedig baj lesz, ha megtalálják: el is kobozzák az itelt, s meg is büntetik érte.

Szerencséje volt. Nem történt semmi baj.

Másnap maga beszélt el nagy litokban, hogyan járt. Kiszállott a vonatból, ballagott nagy biztonsággal és örömmel, hogy minden ilyen szépen sikerült. Bár egy kicsit húzta a karját a közel négy kilós teher.

Már a vasúti hídon járt, közel a lakásához, mikor ráköszöntött egyik tanár ismerőse:

– Jó napot, Józsi bácsi! Mit visz a táskában? – kérdezte.

– Krumpit! – találta föl ljetten magát.

– Krumpit? – felelte amaz ravaszul mosolyogva. – Tak-sólom vagy három literrel!

Szerencsére nem lett nagyobb baj belőle.

Nagyon szerették egymást unokaöccsével Tanay Friggyessel, a Vígszínház feledhetetlen művészeivel. Frici maga is volt egyideig nyomdász tanuló a Részvénynyomdában, de aztán visszatért tanulmányaihoz s később színiiskolát végzett, mert mint megállapította: „Nem lehet minden nyomdász művezető, vagy igazgató, mint a Józsi bácsi!”

Az áldott lelkű negybácsi gyakran kisegítette törekvő öccsét, aki bizony anyagiakban, jövedelem híján, meg-megszorult néha mint színi növendék. Sőt mikor elkerült vidékre, még fel is öltöztette s neki ajándékozta a saját Ferenc-József-kabátját is, hogy legyen esetleg miben fellépnie, ha valami afféle szerepet kap, amiben azt felhasználhatja.

A fiatal színész azután szépen haladt. Országos hírnévre tett szert művészetével. Mikor Pestre került, természetesen első dolga volt fölkeresni nagybácsiját.

– Sokra vitted, nagyon örülök neki – mondta ez, mikor átestek a kölcsönös üdvözléseken.

Frici csak mosolygott s az ő utánozhatatlan hangszínezésével, mellyel annyi derűs órát szerzett a színházlátogató közönségnek, felelte:

– De még mennyire! Emlékszik még Józsi bácsi, mikor Innen elmentem, Józsi bácsi adott egy Ferenc-József-kabátot! Most meg már kétezer forint adósságom van. Bizony!

Józsi bácsi ránézett a szelíd kék szemével a szemüveg alól s aztán halkán csak annyit mondott:

– Több lesz az!

Egy nappal élte túl volt művezetője Weber György. Követte a halálba is hűségesen. Weber azok közé a művezetők közé tartozott, akik könnyen fölhalálják magukat úgy a felekkel, mint a személyezettel szemben, s nem is mindig ragaszkodnak a szintisza valóságához, ha az az üzletnek hasznára válik, egyébként pedig nem árt senkinek.

Kőrösi Józsefnek, a nagy statisztikusnak ott hevert a töredék fiókjában már hosszabb idő óta egy könyvének a kézirat. Megsürgette. Tanay megígérte, hogy egy bizonyos időre készen lesz. Kiadta a rendeletet Webernek, hogy szedesse és nyomtattassa ki. A munka nem lett készen. Tanayt borzasztóan bántotta. Mikor Kőrösi érdeklődött, hogy mi van a könyvével, kiment a nagy szedőterembe s beküldte Webert a telefonhoz:

– Eredj, most már igazítsd el, úgy ahogy tudod.

Kint sétált hátrattat kezekkel, bosszúsán.

Weber diadalmas arccal kereste föl:

– Rendben van minden. Eligazítottam az egészet. Egy heti halasztást kértem. Azt mondtam neki, hogy a gépnek, amelyiken a könyvét nyomtatták, eltört egy kereke.

– Elhitte?

– Hogyne, hogyne! Csak annyit mondott, hogy talán több gépje is van a nyomdának, amint ő tudja.

Együtt lépkedtek az iroda felé, Tanay kissé megnyu-

Az 5. füzet tartalma:

	Old.
Pátatlanul nagyszabású nyomdászati kiállítás a Múcsarnokban	101
A nyomtatómunka kalkulációja (Szekely Artúr II.-től)	102
A korrektor szoba felszerelése (Herzog Salamontól)	103
Humanizmus és könyvnyomtatás (Pándi Ferenc-től)	103
A nyomdafestékek genealógiája (Bauer Henrik-től)	104
Ismét a reglszterről (Lackenbach Artúrtól)	107
Mettörnek lenni (Bánhegyi Mátyástól)	108
Parafinos permetezés (Hörnyéky Kálmántól)	117
A tanonciskola évkönyve	117
A szedőgépes munka bírodalmából (sz.-től, Thieme Ernőtől, R. J-től és Hőhne Ottótól)	118
Nyomdászati Archivum	120
Följegyzések (Ifj. Novák L.-től, sz. a. II.-től, Tirk Sándortól, Erdélyi Józseftől, Rasofszky Andortól, Juhász Bélától, László Dezsőtől és Jándy Imrétől)	120
Szerkesztői posta	124
A Nyomdász-Egyesület szakkulturális munkacsoportjainak szedéspéldái és olómmetszetei a boríték 1., 3. és 4. oldalán és a lap bensejében a 109-től 116-ig terjedő nyolc oldalon.	

godva, Weber boldogan mosolyogva, hogy megint ilyen szépen elintézt egy kelemetlen ügyet.

Odabent még egyszer eldicsekedett vele, s elmondta a tárgyalás lefolyását ismét, szinte kibővíve.

Tanay leült az íróasztalához s úgy hallgatta az asztal előtt tipegő-topogó, gesztikuláló boldog művezetőt. Már mindent megbocsátott neki.

– Hanem te! – szólalt meg végre. – Találhattál volna jobb kifogást is. Mit gondolhat az a Kőrösi róluunk, hogy azért nem készült el a könyve idejében, mert – hiányzik egy kerekünk!

A szép könyvről.

A Magyar Bibliofil-Társaságnak az Iparművészeti Múzeumban rendezett kiállításának alkalmából a Pester Lloyd művészeti kritikusai így elmélkedik a bibliofiljáról, a könyvillusztrációról és a szép könyvről: „A bibliofília több, mint hajlam és kedvtelés: menekülés az a szép könyvhöz. Menekülés a világnézetekből és a politikából, a spekulációból s a tudós műveletlenségéből oly szigetre, amelyen nincs szükség gondolkozni és ráeszmélni arra, mi folyik körülöttünk, mi zajlik enmagunkban; ahol öröm és nyugalom uralkodik. A bibliofília út a szép lélekekhez. Vannak talán a könyvkedvelők között olyanok is, akiket a műgyűjtés vágya sarkal, azonban az Igazi, a valódi bibliofília a szépnek való örvendezésben gyökerezik. Szeretet, sőt szerelem az, a szép könyvhöz való örömteljes odaadás.” – „A könyvillusztráció sajátos, sokat vitatott dolog: képzőművészet az, irodalommal elegyítve. Az illusztráció a gondolatokat képekben rögzíti meg. A művész a szellemeket szemléli és külső tárgyá alakítja át azokat. A könyvillusztrációt a gondolatoknak művészeti földolgozása gyánant lehet fölfogni, azonban több lehet, mint pusztá utángondolkodás. Nietzsche szerint a gondolat nem egyéb, mint érzéseink árnyéka, a művész illusztrációk azonban átérzett gondolatok. Nem árnyak, hanem fények. Az ifjú Delacroix illusztrációkat rajzolt Goethe Faustjához, amikről a német költő-fejedelem így nyilatkozott Eckermann előtt: „Delacroix

úr nagy tehetség, aki éppen a Faustban találta meg igazi táplálékát. A franciák ugyan kifogásolják vadságát, ez azonban itt találja meg a maga igazi érvényesülését, itt helyénvaló... És ha be kell vallanom, hogy Delacroix úr képzeletemet túlszárnyalta oly jelenetekben, amelyeket magam alkotom meg, mennyivel inkább fogják ezeket az olvasók elevennek és elképzeléseiken túlmenőnek találni!” Delacroix tehát túlszárnyalta Goethe elbírálása szerint Goethe elképzeléseit. A művész képzeletereje a költő fantáziáját. A nagy romantikus művész realizmusa a költő belső világát átalakította eleven világgá. Ez az alkotás a lényege a művész illusztrációnak. Ez a lelke, a törvénye, a rendeltetése neki.” r. a.

SZERKESZTŐI POSTA

Lapunk szerkesztője található minden kedden délután 5 és 6 óra között az Egyesületben, egyébként reggel 8 órától délután 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 1-310-16).

A legközelebbi füzet szerkesztőségi záróideje július hó 20.

* * *

S.: Érdekes levelében tanácsot kér arra nézvést, hogy miképpen szerethetne egyetemes ismereteket a sokszorosító technikák egész területéről. Találón jegyz meg, hogy igen sok nyomdásznak csak nagyon-nagyon hézagoss a tájékozódottsága arról, hogy micsoda is tulajdonképpen a nyomdászat. Fogalma sincs annak kiterjedéséről, tudományos és művészeti vonatkozásairól, sőt igen gyakran a maga legszűkebb foglalkozási körének határával s az e határokon belül rejtőzködő szépségekkel és esztétikai megtechnikai lehetőségekkel sincsen tisztában. Érdekes és találó az a megjegyzése, hogy ez általános tájékozatlanság következtében régi, elfeledett találmányok mint újak bukkanhatnak föl, sőt olykor kitűnően értékesíthetők is. Ez igaz, sőt magunk is tudunk rája példát. De hogy a kérdés érdeménél maradjunk: az a meggyőződésünk, hogy az olyan rengeteg kiterjedésű, sokféle ágazó-bogazó tudományban s művészetben, mint amilyen a nyomdászat is: az általános tájékozódás történelmi alapon a legjobb s legbiztosabb. A technikánk történetében tűzestes ismerete nélkül lehet valaki igen ügyes specialista valami részletkérdésben – lehet mondjuk kiváló Linotype-szedő vagy színnyomatató gépmester –, de még távolról sem egyetemes nyomdász. A sokszorosító technikák történelmi alapon való áttekintő megismeréséhez vannak már nekünk magyaroknak is könyveink. Minden részletre persze ezek sem terjeszkedhetek ki, mert hiszen – hogy többet ne is mondjunk – pusztán a Németországban bejegyzett sokszorosítástechnikai szabadalmak száma meghaladja a tízezer!

Többeknek: Terünk szűkös volta miatt ebből a füzetünkben is jócskán kellett közlésre már elfogadott dolgozatokat kihagynunk.

A Grafikai Szemlét a kiadó Egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj: egész évre ..... 7.- pengő egyes számok ára ..... 1.- pengő.

Felelős szerkesztő: Novák László.

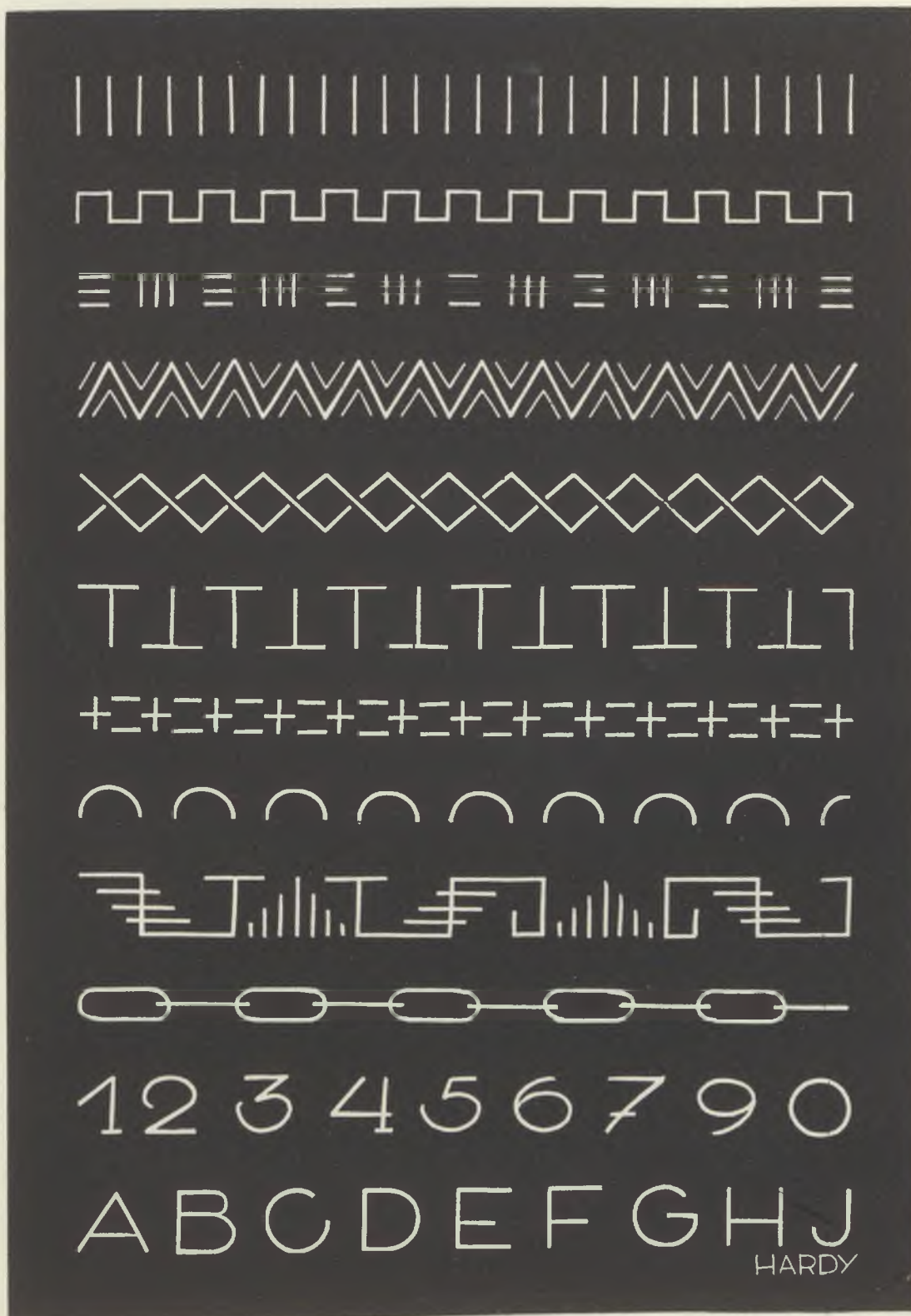
A szerkesztő-bizottság tagjai: Bauer Henrik, Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Herzog Salamon, Schneider Jenő, Schreiber Ede.

A lap kiállításának kérdéseivel és a mellékletek elbírálásával foglalkozó művész kollégium tagjai a szerkesztőn és kiadón kívül: Dukal Károly és Kún Mihály.

Kiadó-tulajdonos:

a Magyarországi Könyvnyomda Munkások Egyesülete. Felelős kiadó: Halász Alfréd.

Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapest (VIII, Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

Mutató a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások szakbelli továbbképzője ólom-metsző tancsoportjának gyakorlatából. Metszette: Hardy Lajos. Ez a lap összevontan is világos képet ad a tancsoporton folyó oktatási módszerről. Cél az anyag sajátosságainak meg a vésők kezelési módjának a megismeretése. Kezdődik az egyenes vonalak metszésével, majd áttérnek a görbe – félkörös, körös stb. – vonalakkal való gyakorlatozásra.

Ha férfi vagy, légy férfi,
Legyen elved, hited
És ezt kimondd, ha mindjárt
Véreddel fizeted.

Százsorta inkább életedet
Tagadd meg, mint magad,
Hadd vesszen el az élet, ha
A becsület marad.

PETŐFI.

Mutató a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakbeli továbbképzője ólom- és Inoleummetsző tancsoportjának munkáiból. Ólomba metszette: Radics Vilmos. A betűvetés valamikor széles alapon gyakorolt tárgya volt a továbbképző tancsoportjainknak. Újabbán a vázlatkészítő gyakorlatok abszorbeálták a betűvetés és betűtervezés gyakorlatát, de bőséges tere jut a betűkultusznak az ólommetsző tancsoporton is.